

כל הבשר פרק שמיני חולין

ק"ה

עין משפט
נר מצוה

אילימא בית שמאי אומרים מקנה. פיי: ולא מדיח. נמים שהקנינו יפה מן ההדחה ולא החכרה כלן הדחה: וביה הלל אומרים מדיח ולא בעי קינחה. דלן בני ליה נקיטה אלן מדיח נמים והוא עיקר ואין לריך קינחה: אין קינחה פה. להכשיר לטול נשר אחר גבינה: אלא. אם כן קנמו בפת דקינחה הפת

י א ב ג ח ט י יב יג יד יו יז יח יט כ כב כג כד כה כז כח כט ל לו לז לט כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ז כ"ח כ"ט ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ז כ"ח כ"ט ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט

י א ב ג ד ה ו ז ח ט י יב יג יד יו יז יח יט כ כב כג כד כה כז כח כט ל לו לז לט כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ז כ"ח כ"ט ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט

אילימא בית שמאי אומרים מקנה ולא בעי מדיח ובית הלל אומרים מדיח ולא בעי מקנה אלא הא דאמר רבי זורא אין קינחה פה אלא בפת כמאן כב"ש אלא בית שמאי אומרים מקנה ולא בעי מדיח ובית הלל אומרים אף מדיח* הוי ליה מקלי בית שמאי ובחומרי בית הלל ולתנייה נבי קילי בית שבאי ותמימי בית הלל אלא בית שמאי אומרים מקנה והוא הדין למדיח וב"ה אומרים "מדיח והוא הדין למקנה מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי נופא אמר רבי זורא אין קינחה הפה אלא בפת והני מילי ברחימי אבל ברשערי לא ורחימי נמי לא אמין אלא בקריא אבל בהמימא משער שטרי והני מילי ברכיבא אבל באקישא לא והלכתא יבבל מילי הוי קינחה לבד מקמחא חמדי וירקא בעא מיניה רב אסי מרבי יודנן כמה ישאה בין בשר לגבינה א"ל ולא כלום איני והא אמר רב חסרא א"ל בשר אסור לאכול גבינה גבינה שתר לאכול בשר אלא כמה ישאה בין גבינה לבשר א"ל ולא כלום נופא אמר רב חסרא אכל בשר אסור לאכול גבינה גבינה מותר לאכול בשר אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסרא בשר שבין השניים מהו קרי עליה "הבשר עודנו בין שניהם" דאמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמיא לגבי אבא דאילו אבא כי הוה בר חמיא האידנא לא הוה אבל גבינה עד למד (ה) עד השתא ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אבילנא למעודתא אדריחא אבילנא אמר שמיאל אנא להא מלתא חלא בר חמיא לגבי אבא דאילו אבא "הוה סיר נכסיה תרי זמני ביומא ואנא לא סירנא אלא חרא ויומא שמיאל למעמיה דאמר שמיאל מאן דסיר נכסיה כל יומא ויומא ויומא חד פגע באריסיה דרדי פחבא דאיפי אמר ליה הני להיבא אמר ליה לבי מר אמר ליה "כבר קדמך רבנן רב אסי היה סיר נכסיהבל יומא אמר היבא ינינו כל הני אסתרי דמר שמיאל יומא חד הוא צינורא דברקא באיעיה שקליה לגלימיה כריבא אוחביה בגוה רמא ק"א אתו אינשי סברת (ג) א' אשבתתינו רבולתו איסתרי דמר שמיאל: אמר רב אדרי בר אבין אמר רב יצחק בר אישין טיבראשונים מצוה "ואתרוגים חיבה מיחיבי מים ראשינים ואתרוגים חיבה

מקנה וה"ה למדיח. תרווייהו בטעין כדפי' בקונטרס וכו' **ר"ח: לסעודתא** אחריתא אכילתא. לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שתיים ולחת ערבית אלא אשיל לאלתר אחי סילק האוולקן ובידך מותר דלא פלוג רבנן: **מים** רבזונים מליה ואתרוגים חיבה ט' . בצרכות כנזק

י א ב ג ד ה ו ז ח ט י יב יג יד יו יז יח יט כ כב כג כד כה כז כח כט ל לו לז לט כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ז כ"ח כ"ט ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט

י א ב ג ד ה ו ז ח ט י יב יג יד יו יז יח יט כ כב כג כד כה כז כח כט ל לו לז לט כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ז כ"ח כ"ט ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט

י א ב ג ד ה ו ז ח ט י יב יג יד יו יז יח יט כ כב כג כד כה כז כח כט ל לו לז לט כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ז כ"ח כ"ט ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט

י א ב ג ד ה ו ז ח ט י יב יג יד יו יז יח יט כ כב כג כד כה כז כח כט ל לו לז לט כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ז כ"ח כ"ט ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט

י א ב ג ד ה ו ז ח ט י יב יג יד יו יז יח יט כ כב כג כד כה כז כח כט ל לו לז לט כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ז כ"ח כ"ט ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט

הורה אור
בית שמאי היא יפה: נימא בית שמאי היא. דלי בית הלל הדחה בעי ולא החכר קינחה: אף מדיח. תרווייהו צעין וקאמר רבי זורא דקינחה בין למר ובין למר בפת הוא: ולתנייה. בנמכת עידיה (פ"ד ופ"ה) של קולי ב"ש וחומרי ב"ה נשנו טע: והוא הדין. לתרווייהו צעין: בדשערי לא. מפני שמתפרד בתוך הפה והוא נקשר יחד כשלוטקו לפיך לטי מקנה: שטר. נעשה כן ונדנק בחך. והוגמחו בהסוכר (ב"מ דף פ"ה:) אשטור מיטטר חסוכוס על העין: אקושא. קשה יותר מדלי וגם הוא מתפרד בתוך הפה כשלשוערים: קמחא תמרי וירקא. רצין הן: בין בשר לגבינה. משמע שאלו נשר ורואה לטול גבינה: אסור לאכול גבינה. משום דכשר מולא שומן והוא נדבק בפה ומאריך נטעמו: בשר שבין השניים. מי חסין נשר שלן לאכול גבינה עמו עד שילטו: הבשר עודנו. חלמא מיקר נשר: אנא להא מילתא חלא בר חמרא. לגבי לא הני גרוע מאדי כחומין כן יין: למחר כי השתא. מעת לעת: סיר. הולך ורואה קרקעומו מה הן לריכות: משבח איסתירא. מולא סלע מפני שמתקנס כלל הגרין: פחבא דאופי משרו עליה שיהי גנוני: קדמך. שאמרו שיהא אלס רואה נכסו בכל יום ויראה מה עשה: צנורא דברקא. המים יולטין חוק לגדותיהן ונחין לנטוף פירותיו דרך פתח שנשפת האמה: רמא קלא. הכיס קול ולות: "חובה. עדיפת ממלוא. ולקמיה [ג"מ] מפרש מלי וחובותיהו: מצוה. לשמוע דברי חכמים. אמציעים. שטולין בין תכשיל לתכשילי בעלמא: מצוה לגבי רשות חובה קרי לה. משום דמי אמלעיים כדדייהו קרי לראשומי חובה דלע"פ שאין אלן מליה משוכות הן אלל הרשות לקרחה חובה: בין בבלי. מתחמיהם לקבלם: קינסא. אם נומן שפא' עליה וקסמין מתמיהן למחן דלמר כלי הכא לאו כלי הוא ולמ"ד אין טולין על גבי קרקע ספיר דמי ולקמן [גמ] מפרש משום דריות רעה שורה עליהן כשהן על גבי קרקע: מפעפעין. אשטניט מרכזין את הידים ומנלעין הן את זהם התכשיל: ו מ"ה טק: לקות. קולת

[לשון נה: רצין]

[י"ל אמר ד"ה מ"ה] [פ"י חש"י תנ"ח ט' ד"ה וכו']

[גמ"י י"ז כ"ד ק"ה:]

רבינו גרשום

ב"ש אברים מקנה . כלומר כ"ש : ותי בעי חובה אר אמר הוא דבר אשר הוא ולא פליגי . בלשון ב"ש אברים מקנה זו היא דעה וזו האחרונה והיא אלו דין אבל כשהיה ב"ש רשע ודאן קמח רבא לאו פת : כשר כל בין השניים מהו . כלומר אם יש לו בשר בין השניים מהו שאכל הם יסובל כלומר אין חיל : אכא דאמרי . אכא כלומר אר יסובל דמיס

הגרות הב"ח (ה) נ"ב למחר כי כשהא (ג) ט"ס שכתב אמר אכתבתיו לבארה :

3

אכנדיכי ואי לא דרישנא לכו כרבי שמעון, פירוש דקדירות הישנות מותרות לאחר הפסח, ואקשינן ולידרוש להו דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה, ומשני אתריה דרב הוה. הרי בכאן שאף על פי שנהגו איסור על פי רב רבם, אם היו מייקרים השער של קדירות היה דורש להם להתיר הפך דעת רב, וזהו בחיי רב משום כבודו, הא לאו הכי פשיטא שהיה מתירו לגמרי אף בלא יוקרא. איברא דמצינן לדחויי דשמואל מיגזים הוה גזים להנהו דמזבני כנרי, אבל מדרש לעולם לא הוה דריש כרבי שמעון, ואף על פי כן הדין דין אמת דאף שיש בדבר הפסד ויוקרא שהרי בכל פסח היו שוברים הקדירות, ואף על פי כן לא דרש שמואל כרבי שמעון, משום דאתריה דרב הוה, מכל מקום אחר מיתת הרב, הנכנס במקומו יכול להורות דרב הוה, סברתו ולבטל כל מנהגי העיר בין לקולא בין לחומרא, שאין לך אלא שופט שבימך וזה פשוט. ועיין במה שאכתוב בסוף סימן שמיני ובסימן כ"ג, ודין זה יתכן בדורינו זה לחד בדרא או לתרי בדרא. ומצאתי להרשב"ך חלק א' סימן תע"ח קרוב לדברי אלא שלא ירד לחלק כמו שכתבתי. ואם זה הרב יוכל להורות קולא אף נגד כל הפוסקים שמחמירין או לא יתבאר לקמן בסעיף י"א בסייעתא דשמיא:

נאמר דהוה סבירא ליה כך מעיקר הדין השתא הוה ליה בטעות ולא היה מחוייב בנו לעשות מנהג אביו, ועל כל פני פשוט שאין הבן חייב לנהוג סייגים וגדירות אביו, וההיא דבו דריש פרק מקום שנהגו [פסחים ג, ב] דנהוג דלא אזלינן מצור במעלי שבתא, ואמר להם רבי יוחנן כבר קבלו אבותיכם שניא היא, דבישן אינו שם איש אלא שם מקום דהיינו ביו וכההיא דאמרין בפרק ג' דמגילה [כד, ב] חפני ובשני לא יי כפיו דהוי בית שאן כדאיתא התם ואיתיה בערוך בערך שפ"ך ולפיכך כל בני העיר חייבין לעשות ולהתנהג על פי סייגים ו של אבותיהם. וכן מתבאר מתשובת הריב"ש סימן שצ"ט וז"ל, יכולים הצבור לעשות תקנה עליהם ועל זרעם כמו י בפלגש בגבעה [שופטים כא, א], וכתב הרמב"ן ז"ל [משפנ כהידושי ח"ב סוף עמוד ו] שכן הדין בכל קבלת הרבים שחלה ועל זרעם כדאשכחן בקבלת התורה, ועוד שאפילו בדברני קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעש וסייג לתורה אף הבנים חייבים לנהוג באותו גדר כדאמרין פסחים [ספן] בני בישן כו' עכ"ל וזה מבואר כמו שכתב

שביני מקום שנהגו איסור בדבר אחד משום סייג ופרישות הדבר לבנים כפי הדין ורוצים ליקח התרה, אי מצינן או לאו, הויא פלוגתא, שהרב מהרשד"ם ז"ל בחלק יו"ד ס כתב מה שאמרו שיש לו היתר על ידי שאלה לחכם, היינו שאסרו בני המקום עליהם מעצמם דבר חדש שלא נהגו בו אב אבל דבר שנהגו בו אבותיהם לא אפשר להתיר, וראיה ממש בישן, וכן דעת מהר"י קולון בשרש קמ"ד שכתב מאחר ש נהגו כן משום סייג והרחקה גם הבנים חייבים לנהוג ואי אפשר לישראל מאחר שכבר הוקבע המנהג שם מחמת סייג והרחק מוכח בהדיא עובדא דבני בישן שעל כרחם היו זקוקים הבנים מנהג אבותיהם כו', דבשלמא כשמתחלה הוקבע המנהג בטעוו סבורין שהיה אסור אז איכא למימר שהם וכל שכן בניהם לשאול עליו שהרי קבלה בטעות היתה, אבל כשמתחלה משום סייג וחומרא, דבר פשוט הוא שלא הם ולא בניהם לישאל עליו עכ"ל. וכאמת שאין מכאן סיוע לסברת מהרשד"ם משום דאנן קיימינן לדעת הסוברים דמנהג מחמת סייג אי הוה, אבל הרב מהר"י קולון סבירא ליה דאף לאב אין לו ואודבה יש לדקדק ממה שכתב וכל שכן בניהם יכולין לישאל דגריע כח הבנים מכח האב, ואם כן לדעת הסוברים שלא להם התרה כל שכן לבנים, וזה הפך סברת הרשב"ם, ועכ" להשגיח בדברי מהר"י קולון הללו, לפי שכתבם בלי ד בספרים, שהרי הרא"ש כתב הפך זה בפרק מקום שנהגו [פסח ד סימן ג] וז"ל, והכי איתא בירושלמי כו' [שם הלכה א] וכ שיודע בו שהוא מותר ונהגו בו איסור נשאל ואין מתירין לו, אם בא לחכם לישאל אם יכול לזלזל במנהג שנהגו בו אבותיו דבני בישן לא יתיר לו החכם, וכן גמי אדם שנהג איסור המותר לסייג ופרישות לא יתיר לו החכם המנהג ההוא ממילא כמו נדר כדאיתא בפרק בתרא דנדרים, אבל החכם יכול להו בחרטה שהוא מתחרט שנהגו כן לשם נדר עכ"ל. ואף שיש ונכבדים דקיימי בשיטת מהר"י קולון וכמו שכתבתי בסעיף א מקום הוא לא הזכירן אלא נראה מתוך לשונו שהוציאו מהש" חולק בדבר, וליתא, שהרי הרא"ש פליג עליה ועל כהן צריך ההיא דבני בישן אליביה, וגם פשט דברי הרא"ש מוכיחני סברת הרשב"ם שהשוה דין הבן עם דין האב ואתרויהו קאי ע יכול להתיר בחרטה, וכן דעת הב"ב ביו"ד בסיומן רי"ד [עמוד ש ולפי זה] שאחר שכתב סברת הרא"ש כתב ולפי זה צ"ל דהא ד: בפרק מקום שנהגו דברים המותרים כו', היינו דנקט כשהיו שהם מותרים ואסרו עצמם בהם, אי נמי שאבותיהם היו יודעני מותרים והם אסרו עצמם בהם ובניהם החזיקו במנהג אב וסוברים דמדינא אסירי כההיא דבני בישן. דאיתא התם אי

שלישי כתב הרשב"א בחידושו דפרק קמא דחולין [יה, ב ד"ה ורבי יורא] בשמעתתא דרבי יורא דאכל מוגרמחא דרב ושמואל, שכל מה שנהגו באיסור ואין אדם יודע עיקרו של איסור מחמת טעות או מחמת חומרא [נשאל ואין מתירין לו דדילמא משום חומר, ועד שנודע שעיקרו מחמת טעות היה אין מתירין לו ע"כ. וכן מוכח בהדיא מדבריו [ת"א] בחשובה סימן צ"ח ע"ש, ומכל מקום לפי מה שכתבתי לעיל שהעיקר דאף במנהג מחמת סייג יש לו התרה, כל שכן זה שאינו ידוע אי הוי מחמת טעות או מחמת חומרא, ומיהו הדין דין אמת ליחיד מבני העיר שאכתוב בסעיף ה' דאין לו התרה אף שאינו ידוע אם מנהג העיר היה מחמת סייג או מחמת טעות, הדין כך דאין לו התרה:

רביעי יראה לי דאף על גב דההיא דדברים המותרים תרגמוהו הרא"ש [פסחים פרק ד סימן ג] והתוספות [שם נא, א ד"ה אין במנהג שנהגו הבעלי בתים מעצמם וכמו שכתבתי בסימן תס"ח, מכל מקום לענין התרה מסתברא דאף במנהג חשוב שהנהיגו על פי תלמיד חכם יש לו התרה על ידי חרטה:

המישי מסתברא דהא דאמרין דעל ידי חרטה שפיר דמי, היינו דוקא כשכל העיר או רובה מתחרטים מאותו מנהג, אבל היחיד אינו יכול ליקח התרה. ואף אם התירו לו אינו מותר, ואף אם הולך לעיר אחרת כל שדעתו לחזור לא פקעי מיניה חומרי מקום שיצא משם, והיינו דתנן [פסחים נ סוף ע"א] נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם:

שישי כתב מהרש"ל בחשובה סימן ו' דאין שייך להתיר בחרטה אלא מה שנהגו מקצת ההמון ולא כולו כדמשמע לישנא [פסחים נ סוף ע"ב] דואחרים נהגו בו איסור, אבל מה שנהגו כל ישראל וקבלו עליהם אי אפשר להתיר בכל ענין, עד כאן. וברור הוא:

7 ← שביני מי שנהג אביו איזה דבר משום סייג או חסידות, על דרך משל שקבל עליו להתענות שני וחמישי כל ימיו או שלא לאכול בשר ביום שאוכל גבינה וכיוצא, דבר ברור הוא שאין הבן אחריו חייב לנהוג אותו חומרא אלא אם כן עשאה פעם אחת בחיי אביו או אחר מיתתו, דהשתא הרי קבלה על עצמו, הא לאו הכי פשיטא דלא שייך בזה שמע בני מוסר אביך [משלי א, ה]. וראיה לזה הביאה ספר משא מלך ז"ל [נו, א החקידה רביעית] דאמרין ריש פרק כל הכשר [הולין קה, א] אמר כו' עוקבא אנא להא מילתא חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא כי הוה אכיל בישרא האידינא לא הוה אכיל לגבי אבא, דאילו אבא כי הוה אכיל בישרא האידינא לא הוה אכילנא באהריתי אכילנא ע"כ. ומילתא דברירא דקי לנפשיה חלא בר חמרא מצד גריעותיה דלא הוה מסיים ההוא חסידותא דהוה עביד

שביני מקום שנהגו איסור בדבר אחד משום סייג ופרישות הדבר לבנים כפי הדין ורוצים ליקח התרה, אי מצינן או לאו, הויא פלוגתא, שהרב מהרשד"ם ז"ל בחלק יו"ד ס כתב מה שאמרו שיש לו היתר על ידי שאלה לחכם, היינו שאסרו בני המקום עליהם מעצמם דבר חדש שלא נהגו בו אב אבל דבר שנהגו בו אבותיהם לא אפשר להתיר, וראיה ממש בישן, וכן דעת מהר"י קולון בשרש קמ"ד שכתב מאחר ש נהגו כן משום סייג והרחקה גם הבנים חייבים לנהוג ואי אפשר לישראל מאחר שכבר הוקבע המנהג שם מחמת סייג והרחק מוכח בהדיא עובדא דבני בישן שעל כרחם היו זקוקים הבנים מנהג אבותיהם כו', דבשלמא כשמתחלה הוקבע המנהג בטעוו סבורין שהיה אסור אז איכא למימר שהם וכל שכן בניהם לשאול עליו שהרי קבלה בטעות היתה, אבל כשמתחלה משום סייג וחומרא, דבר פשוט הוא שלא הם ולא בניהם לישאל עליו עכ"ל. וכאמת שאין מכאן סיוע לסברת מהרשד"ם משום דאנן קיימינן לדעת הסוברים דמנהג מחמת סייג אי הוה, אבל הרב מהר"י קולון סבירא ליה דאף לאב אין לו ואודבה יש לדקדק ממה שכתב וכל שכן בניהם יכולין לישאל דגריע כח הבנים מכח האב, ואם כן לדעת הסוברים שלא להם התרה כל שכן לבנים, וזה הפך סברת הרשב"ם, ועכ" להשגיח בדברי מהר"י קולון הללו, לפי שכתבם בלי ד בספרים, שהרי הרא"ש כתב הפך זה בפרק מקום שנהגו [פסח ד סימן ג] וז"ל, והכי איתא בירושלמי כו' [שם הלכה א] וכ שיודע בו שהוא מותר ונהגו בו איסור נשאל ואין מתירין לו, אם בא לחכם לישאל אם יכול לזלזל במנהג שנהגו בו אבותיו דבני בישן לא יתיר לו החכם, וכן גמי אדם שנהג איסור המותר לסייג ופרישות לא יתיר לו החכם המנהג ההוא ממילא כמו נדר כדאיתא בפרק בתרא דנדרים, אבל החכם יכול להו בחרטה שהוא מתחרט שנהגו כן לשם נדר עכ"ל. ואף שיש ונכבדים דקיימי בשיטת מהר"י קולון וכמו שכתבתי בסעיף א מקום הוא לא הזכירן אלא נראה מתוך לשונו שהוציאו מהש" חולק בדבר, וליתא, שהרי הרא"ש פליג עליה ועל כהן צריך ההיא דבני בישן אליביה, וגם פשט דברי הרא"ש מוכיחני סברת הרשב"ם שהשוה דין הבן עם דין האב ואתרויהו קאי ע יכול להתיר בחרטה, וכן דעת הב"ב ביו"ד בסיומן רי"ד [עמוד ש ולפי זה] שאחר שכתב סברת הרא"ש כתב ולפי זה צ"ל דהא ד: בפרק מקום שנהגו דברים המותרים כו', היינו דנקט כשהיו שהם מותרים ואסרו עצמם בהם, אי נמי שאבותיהם היו יודעני מותרים והם אסרו עצמם בהם ובניהם החזיקו במנהג אב וסוברים דמדינא אסירי כההיא דבני בישן. דאיתא התם אי

מהצורה פריצת מלון
הוצאות ממשל מלון ירון גאל
מכון ירושלים
כר. חרש - אגרי"ל ר' חצקאל זי. ס"לוא
סימן תצו - דין מנהג. איסור

הלכתא כותיה). ונראה להביא הוכחה לזה מהא דאמרין בפרק כל שעה [פסחים ל, א] אמר שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו זביני אכנדיכי ואי לא דישנא לכו כרבי שמעון, פירוש דקדירות הישנות מותרות לאחר הפסח, ואקשינן ולידורו להו דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה, ומשני אתריה דרב הוה. הרי בכאן שאף על פי שנהגו איסור על פי רב רבס, אם היו מייקרים השער של קדירות היה דורש להם להתיר הפך דעת רב, וזהו בחיי רב משום כבודו, הא לאו הכי פשיטא שהיה מתירו לגמרי אף בלא יוקרא. איברא דמצינן לדחויי דשמואל מיגזים הוה גזים להנהו דמזבני כנדי, אבל מדרש לעולם לא הוה דריש כרבי שמעון, ואף על פי כן הדין דין אמת דאף שיש בדבר הפסד ויוקרא שהרי בכל פסח היו שוכרים הקדירות, ואף על פי כן לא דרש שמואל כרבי שמעון, משום דאתריה דרב הוה, מכל מקום אחר מיתת הרב, הנכנס במקומו יכול להורות על פי סברתו ולבטל כל מנהגי העיר בין לקולא בין לחומרא, שאין לך אלא שופט שבימך וזה פשוט. ועיין במה שאכתוב בסוף סימן שמיני ובסימן כ"ג, ודין זה יתכן בדורינו זה לחד בדרא או לתרי בדרא. ומצאתי להרשב"ך חלק א' סימן תע"ח קרוב לדברי אלא שלא ירד לחלק כמו שכתבתי. ואם זה הרב יוכל להורות קולא אף נגד כל הפוסקים שמחמירין או לא יתבאר לקמן בסעיף י"א בסייעתא דשמיא:

י"א ישיי כתב הרשב"א בחידושי דפרק קמא דחולין [יח, ב ד"ה ורבי זירא] בשמעתיא דרבי זירא דאכל מוגרמתא דרב ושמואל, שכל מה שנהגו באיסור ואין אדם יודע עיקרו של איסור מחמת טעות או מחמת חומרא [נשאל ואין מתירין לו דרילמא משום חומרא, ועד שנודע שעיקרו מחמת טעות היה אין מתירין לו ע"כ. וכן מוכח בהדיא מדבריו [ח"א] בתשובה סימן צ"ח ע"ש, ומכל מקום לפי מה שכתבתי לעיל שהעיקר דאף במנהג מחמת סייג יש לו התרה, כן זה שאינו ידוע אי הוה מחמת טעות או מחמת חומרא, ומיהו הדין דין אמת ליחיד מבני העיר שאכתוב בסעיף ה' דאין לו התרה אף שאינו ידוע אם מנהג העיר היה מחמת סייג או מחמת טעות, הדין כן דאין לו התרה:

רבינו יראה לי דאף על גב דהיה דדברים המותרים תרגמוהו הרא"ש [פסחים פרק ד סימן ג] ההתוספות [שם נא, א ד"ה אין במנהג שנהגו הבעלי בתים מעצמם וכמו שכתבתי בסימן תס"ח, מכל מקום לענין התרה מסתברא דאף במנהג חשוב שהנהיגו על פי תלמיד חכם יש לו התרה על ידי חרטה:

הפיישי מסתברא דהא דאמרין דעל ידי חרטה שפיר דמי, היינו דוקא כשכל העיר או רובה מתחרטים מאותו מנהג, אבל היחיד אינו יכול ליקח התרה. ואף אם התירו לו אינו מותר, ואף אם הולך לעיר אחרת כל שדעתו לחזור לא פקעי מיניה חומרי מקום שיצא משם, והיינו דחנן [פסחים נ סוף ע"א] נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם:

ישיי כתב מהרש"ל בהשובה סימן ו' דאין שייך להתיר בחרטה אלא מה שנהגו מקצת החמון ולא כולו כדמשמע לישנא [פסחים נ סוף ע"ב] דואחרים נהגו בו איסור, אבל מה שנהגו כל ישראל וקבלו עליהם אי אפשר להתיר בכל ענין, עד כאן. וברור הוא:

ישיי מי שנהג אביו איהו דבר משום סייג או חסידות, על דרך

אבוא, אבל מעיקר הדין לא מחייב, וזהו אם נאמר דמאי דהוה עביד אבוא דמר עוקבא לא הוה מדינא אלא ממידת חסידות, אבל אם נאמר דהוה סבירא ליה כן מעיקר הדין השתא הוה ליה כמנהג בטעות ולא היה מחוייב בנו לעשות מנהג אביו, ועל כל פנים הדין פשוט שאין הבן חייב לנהוג סייגים וגדירות אביו, וההיא דבני בישן דריש פרק מקום שנהגו [פסחים נ, ב] דנהוג דלא אזלינן מצור לצידון במעלי שבתא, ואמר להם רבי יוחנן כבר קבלו אבותיכם עליהם, שניא היא, דבישן אינו שם איש אלא שם מקום דהיינו בית שאן, וכההיא דאמרין בפרק ג' דמגילה [כד, ב] חפני ובשני לא ישא את כפיו והוי בית שאן כדאיתא התם ואיתיה בערוך בערוך שפ"ך יע"ש, ולפיכך כל בני העיר חייבין לעשות ולהתנהג על פי סייגים וגדירות של אבותיהם. וכן מתבאר מתשובת הריב"ש סימן שצ"ט שכתב וז"ל, יכולים הצבור לעשות תקנה עליהם ועל זרעם כמו שמצינו בפלגש בגבעה [שופטים כא, א], וכתב הרמב"ן ז"ל [משפט החרם בחידושי ח"ב סוף עמוד וז] שכן הדין בכל קבלת הרבים שחלה עליהם ועל זרעם כדאשכחן בקבלת התורה, ועוד שאפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה אף הבנים חייבים לנהוג באותו גדר כדאמרין במסכת פסחים [שם] בני בישן כו' עכ"ל וזה מבואר כמו שכתבתי:

ישיי מקום שנהגו איסור בדבר אחד משום סייג ופרישות ונמשך הדבר לבנים כפי הדין ורוצים ליקח התרה, אי מצינן להתיר או לאו, הויא פלוגתא, שהרב מהרש"ם ז"ל בחלק יו"ד סימן מ' כתב מה שאמרו שיש לו היתר על ידי שאלה לחכם, היינו בדבר שאסרו בני המקום עליהם מעצמם דבר חדש שלא נהגו בו אבותיהם, אבל דבר שנהגו בו אבותיהם לא אפשר להתיר, וראיה ממעשה דבני בישן, וכן דעת מהר"י קולון בשרש קמ"ד שכתב מאחר שהאבות נהגו כן משום סייג והרחקה גם הבנים חייבים לנהוג ואי אפשר להם לישראל מאחר שכבר הוקבע המנהג שם מחמת סייג והרחקה, וכן מוכח בהדיא עובדא דבני בישן שעל כרחם היו זקוקים הבנים לקיים מנהג אבותיהם כו', דבשלמא כשמתחלה הוקבע המנהג בטעות שהיו סבורין שהיה אסור או איכא למימר שהם וכל שכן בניהם יכולים לשאול עליו שהרי קבלה בטעות היתה, אבל כשמתחלה הוקבע משום סייג ותומרא, דבר פשוט הוא שלא הם ולא בניהם יכולים לישראל עליו עכ"ל. ובאמת שאין מכאן סיוע לסברת מהרש"ם ז"ל, משום דאנן קיימינן לדעת הסוברים דמנהג מחמת סייג אית ליה התרה, אבל הרב מהר"י קולון סבירא ליה דאף לאב אין לו התרה, ואדרבה יש לדקדק ממה שכתב וכל שכן בניהם יכולין לישראל עליו, דגרע כח הבנים מכח האב, ואם כן לדעת הסוברים שלאבות יש להם התרה כל שכן לבנים, וזה הפך סברת מהרש"ם, ועכ"פ אין להשגיח בדברי מהר"י קולון הללו, לפי שכתבם בלי השקפה בספרים, שהרי הרא"ש כתב הפך זה בפרק מקום שנהגו [פסחים פרק ד סימן ג] וז"ל, והכי איתא בירושלמי כו' [שם הלכה א] וכל דבר שיועד בו שהוא מותר ונהגו בו איסור נשאל ואין מתירין לו, כלומר אם בא לחכם לישראל אם יכול לזלזל במנהג שנהגו בו אבותיו כההיא דבני בישן לא יתיר לו החכם, וכן נמי אדם שנהג איסור בדבר המתיר לסייג ופרישות לא יתיר לו החכם המנהג ההוא ממילא, דהוי כמו נדר כדאיתא בפרק בתרא דנדרים, אבל החכם יכול להתיר לו בחרטה שהוא מתחרט שנהגו כן לשם נדר עכ"ל. ואף שיש רבים

5

Ibn Ezra, Joseph ben Isaac

משא מלך

דיני מיסים ומנהגים

חיברו רבי יוסף ׳ עזרא

יוצא לאור

על-פי הדפוס הראשון ומוגה מכתב-יד
עם מבוא והערות

מאת

יעקב שמואל שפיגל

בית ההוצאה של יד הרב נסים
ירושלים תשמ"ט

נעילת שערים במנהגי האיסור [נה ע"ד, גו ע"א]

אבותיהם, וא"כ מה לנו אם סבורים שהוא דין או שהוא חומרא מאחר שאין הדבר תלוי בדעתם וע"כ צריכין לנהוג כן, דבשלמא כשמתחילה הוקבע המנהג בטעות שהיו סבורים שהיה אסור אז איכא למימר שהם וכ"ש בניהם יכולים לשאול עליו שהרי הקבלה בטעות היתה, אבל כשמתחילה הוקבע משום סייג וחומרא דבר פשוט הוא שלא הם ולא בניהם יכולין לישאל עליו. וזה ברור לכל מבין עכ"ל, שמע"י מהכא דבמנהג דסייג אין מתירים לבנים ומנהג בטעות מתירים לבנים, ואפשר שה' הנו' מפ' הברייתא כשיטת הרמב"ן והריטב"א דמפ' הברייתא דדברים המותרים במילי דטעות, אבל מה שנהגו משום סייג ס"ל דאין מתירים, אבל להרא"ש והתוס' דמפ' הברייתא במילי דסייג דמהני בהו חרטה אפשר שגם לבניהם מתירים, ומכל מקום דברי הרב מוהרי"ק שכתבתי למעלה היה נ"ל לענין הלכה ומהראיה שכתבתי מדברי הרא"ש ז"ל, ואם יש סרך איסור ראוי לחוש לדברי מורי ז"ל וכמו שכתבתי בשם מהר"י קולון ז"ל ועיין בזה בדברי הריב"ש סי' מ'.

החקירה השלישית אם נהגו האבות [נו, א] בדבר א' משמחה של מצוה אם יש לבנים לאחוז מנהג אבותיהם במקום דאיכא בבנים קצת איסור, בפ' בכל מערבין דף מ"א [ע"א] ובתעניות דף י"ב [ע"א] א"ר אלעזר ברבי צדוק אנא ממשפחת בני סנאה בן בנימן אנא ופעם א' חל ט' באב בשבת ונדחה אחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה, פירוש שהיו אבותיהם מביאים בי' באב עצים לעצי המערכה והיו עושים בו י"ט, עכ"ז אפילו עכשיו שאין ב"ה קיים אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם ואין משלימים וטעמא דמלתא משום די' באב כבר הוא דחוי מט' באב אבל אם היה איסור חמור אפשר שאין להם לנהוג מנהג אבותיהם.¹⁹

7 ← החקירה רביעית¹⁹ *ראובן שנהג בדבר איסור משום חומרא אם הבן חייב לנהוג אותו האיסור כמו שנהג אביו.

לכאורה היה נראה לומר שחייב מההיא דאמרין בפסחים ריש פרק מקום שנהגו בני בישן הוה נהגי דלא הוה אולי מצור לצידן במעלי שבתא אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן אמרו ליה אבהתיך אפשר להו אנן לא אפשר לן א"ל כבר קבלו אבותיכם עליהם שנאמר שמע בני מוסר אביך וגו' ע"כ בגמרא, מכאן היה נראה בפשוט שהבן חייב לקיים מנהג אביו.

וקטה לי על זה שהנה מימינו לא ראינו מי שאביו נוהג חומרא אחת שבנו יקיימנה אחריו, צא ולמד מעיר ואם בישראל שלונקי שהרבה מן הרבנים תפסו לעצמן חומרא לנהוג ב' ימים יום הכפורים כמנהג החסידים ואנשי מעשה²⁰ ובניהם אחריהם אינם מקיימים מנהג זה.

19 ע"י מעיל שמואל (פלורנטין) דף כה סע"ד שהקשה אמאי כתב בלשון אפשר והא ראה גמורה היא, ותירץ בדוחק דמאי דהתענו לא משום דדחו יו"ט שלהם אלא דאכתי לא הגיע זמן שמחתם, וראה עוד שם דף ל רע"ג.
19 * בנושא הוה האריך הר"ע יוסף ב'יחיה דעת', חלק א, או"ת, סימן יב.
20 ע"י טור וב"י או"ח סימן תרכ"ד. הב"ח (נפטר כארבעים שנה אחרי רבינו) שם

7

ועוד ק' דאמרי' בפרק כל הבשר דף ק"ה [ע"א], אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האינדא לא הוה אכיל גבינה עד למחר עד השתא ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחריתי אכילנא. משמע בהדיא דמר עוקבא לא היה תופס חומרת אביו בענין אכילת הגבינה אחר הבשר באותו השיעור שתפש אביו ואיך מר עוקבא לא רצה לקיים לעצמו מאי דאמר רבי יוחנן לבני בישן שמע בני מוסר אביך וכו', ואין לומר דמשום כך הוא דקרא אנפשיה חלא בר חמרא דאכתי תקשי ליה אמאי לא קיים המנהג כיון שמן הדין ראוי לקיים מנהג אביו.

ונראה שדבר זה שהבן יקיים מנהג אביו הוא חידוש, שעם היות דברא כרעא דאבוה מכל מקום אינו מן הדין בענין חומר איסור שיחוייב הבן לקיים מה שלא נדר ומה שאינו מרצונו ולא מצינו שיחוייבו הבנים לקיים מנהגי אביהם אלא בההיא דבני בישן בדוקא, ואין לך בו אלא חידושו, דשאני התם שכל בני העיר בכללם קיימו עליהם שלא לילך מצור לצידן משום כבוד השבת ובכה"ג נעשה על כלם כנדר וגם חל המנהג על הבנים הבאים אחריהם, דסתמא דמלתא דקבלו עליהם ועל זרעם, דבכה"ג כתב הריב"ש ז"ל בתשובה בסי' שצ"ט ז"ל, שיכולין הציבור לעשות תקנה עליהם ועל זרעם כמו שמצינו בפלגש בגבעה וכו', ועוד שאפי' בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן בעצמם לעשות גדר וסייג לתורה אף הבנים חייבים באותו גדר כדאמרי' במסכת פסחים בני בישן וכו' ע"כ, הרי שכתב דאין הבנים חייבים באותו גדר אלא כשבני העיר נהגו לעשות כן.

הילכך יחיד שקבל חומרא עליו ד"מ לעשות ב' וה', או להתענות, או שלא לאכול בשר ביום שאוכל גבינה, או שלא לאכול גבינה קודם כ"ד שעות שאכל בשר, אין הבן חייב לנהוג אותו מנהג משום חיובא דאל תטוש וכו', ומ"מ קרי מר עוקבא אנפשיה חלא בר חמרא להיותו גרוע באותו מנהג מאביו לא שחייב לקיים מנהג אביו, וזה נר' לי חילוק מוכרח מעצמו. ועיין בתשובת להרשב"א שכתבתי בחקירה ו'.

החקירה הה מנהג שנהגו בדבר שאינו מוסכם להלכה אם מעכבין בידם, צריך להתיישב בזה בר"ה דף ט"ו [ע"ב] על מאי דאמרינן נהגו העם בחרובין כר' נחמאי ופריך מבנות שוח וכו' עד דאסיק ולימא ליה קאמינא לך נהגו ואת אמרת לי איסורא ומשני דאמר ליה במקום איסורא כי נהגו שבקינן ליה עכ"ל, משמע מכאן דכל שנהגו הפך ההלכה לא שבקינן להו בההוא מנהגא.

וקשיא לי בהך כללא ממאי דאמרינן בהקומץ רבה דף ל"ב [ע"א] ובימות דף ק"ב [ע"א], אמר רב כהנא אמר רב אם יבא אליהו ויאמר אין חולצים במנעל שומעים לו אין חולצים בסנדל אין שומעים לו שכבר נהגו העם בסנדל ע"כ, אלמא אעג"ב דיבא אליהו ויאמר שמה שנוהגים הוא הפך האמת אין שומעים לו כיון שכבר נהגו העם בסנדל, ולמה לא

כתב: ועכשו לא שמענו מי שנוהג לעשות ב' ימים יוה"כ"פ ויפה המנהג שלא לעשות, ודבריו טובים על האשכנזים ובסביבתו. 21 בזה יש אריכות רבה באחרונים, וראה

לדוגמה חקקי לב, או"ח, סימן ו, דף ו-ח שאסף מרבית המקורות. קונטרס מיוחד בזה נתפרסם עתה ע"י ר"ח סופר בשם תפארת יצחק שספחו לספר הזכרון לר' י

[רד]

נאמר בזה דכיון דנ כיון שהוא במקום א [נו, ג] נראה 22 של חרובין דפליגי כרבנן והם נהגו כו במקום איסור כי נד ואין איסור מן הת בסנדל בכה"ג אמר שומעין אפילו לאו בדבר עקירת דבר בן הבכור באומרו והשיב שאין במנהג פרק הפועלין עיין ב' ומטעם זה נראה לישראל מוטב שיה לא ולא היא לא שו יום הכיפורים דאור בגמרא, ויש לדקדק מידי, ובההיא דר"ה נראה מבואר דהא מצוה ועקירת שם כ התורה וכיון דעבידי וראיתי בתשו' לו במידי שהוא ד"ת ו לו זמן קבוע וניכר אבל בשאר איסורי להם לישראל וכו' להריב"ש בסי' קכ" לאגוד בי"ט בעניבו אומן אעפ"י שהוא ו לנהוג כמנהג זה אם בפרקא קמא דר"ה לא ישמעו לקול מור

יצחק טייב, ירוש 22 בגליון כתובי-היד שושן ת' א"ח כלל 23 בבא מציעא רפ"ו

ספר

פרי תואר

על שולחן ערוך

יורה דעה

חלק ראשון

מרכנו חיים בן עטר זצוק"ל

בעל "אור החיים" הקדוש

⑨

אינהו לא אפשר להו והשיב איה"נ אי לא הוה אלא לצד מה דאינהו נהוג מצי להתיר ע"י חרטה משא"כ השתא דאבוהו' נהוג ואינהו קיימו עלייהו לא מצי להתיר מטעם דכתב הרשד"ם והגם דלא פירשו למלתייהו מן הסתם הכי הוא:

→ **ומה** שראיתי להרפ"ח שתרץ לקושיא זו דבני בישן היינו בני מדינת בית שאן והוכיח כן מדברי הריב"ש בתשובה סי' שצ"ט שכתב ז"ל יכולין הציבור לעשות תקנה עליהם ועל זרעם כמו שמצינו בפלגש בגבעה וכתב הרמב"ן ז"ל שכן הדין בכל קבלת הרבים שחלה עליהם ועל זרעם כדאשכחן בקבלת התורה ועוד שאפי' בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה אף הבני' חייבין לנהוג באותו גדר כדאמרינן במס' פסחים בני בישן וכו' עכ"ל וזה מבואר כמ"ש ואני אומר ח"ו שנתכוון הריב"ש להכי והכי פירושו אפי' בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג אע"פ כן צריכין העומדים אחריהם לקיים כל דבר, והראיה מהך דבני בישן דהגם שלא קבלו בהסכמה ולא כל העיר חייבם לבל ימושו → ממנהג אביהם ולעולם בני בישן הם בני משפחת בישן כפשטה ולא ידענא אמאי דחק עצמו הרפ"ח לזה כי מלבד מה שישבתי לדרכו של מהרשד"ם יש ליישב בהרבה אופנים חד דהני מילי דאמרינן ואל תטוש תורת אמך דוקא במנהג → דמוכחא מלתא דשויה עלייהו האבות בהסכמה לנהוג מנהג זה תמיד על דבר זה הוא שאמר הכתוב שמע בני מוסר אביך ואי ה"נ בתורת גדר ב' או ג' בני אדם כמו שתאמר שראינם עשוהו או זה אח"ז וכדומה משא"כ אם אדם אחד נהג חומרא אפשר דלא קבלה ע"ע בדרך גדר לעשות תמיד לעולם ועד ובכל עת עשותה אומר בלא נדר והגם שיתמיד לעשותה לא מנכר דקבלה

דסובר דעדיפי הבנים משום דכיון דמתו האבות בהסכמת המנהג צריכין הבנים לקיימו בדין תורה לזה הוכרח המתרץ לשנויי אפי' את"ל כדעת המקשה מצינן לשנויי דרבי סובר כרבי יודא רביה וזה דוקא לסברת המקשה אבל התרצן לא חזר מסברתו דלא חזינן דחידש לו מידי דנימא דמצד זה הדר ביה ואחר שכן הדרינן למימר דהיינר טעמא דתלמודא דידן דלא פריך מידי משום דסובר כדעת המתרץ דמחלק בין הבנים לאבות זה הוא דעת הרב מהרשד"ם ולדידי נמי חזי לי הכי:

ונראה לומר טוב טעם בהא מלתא דשאני בנים מאבות דהאבות ידעי טעמא דמנהג ולהכי אי בעו להתיר אינהו דנהגי ידעי דמצו להתיר משא"כ הבנים דלא ידעי טעמא אפשר אי הוו ידעי טעמא דמנהגא ויסודא דליה לא הוו מתירין הגם דאית ליהו טעמי וסיבות כהך דבני בישן דאמרי אבהתינן אפשר ליהו אַן לא אפשר לן ומה גם דאפשר דאבתהון קבלו עליהם המנהג באופן דלא מצו להתיר וכדומה לזה ובזה מכריע אני כדעת מהרשד"ם ותלמודא דילן סובר כמתרץ דירושלמי דשאני בנים מאבות ומעתה הרוחנו תירוץ לקושיא אחת שהקשה הרפ"ח אהך דבני בישן אמאי קאמר ליהו כבר קבלו אבותיכם והלא אשכחן בש"ס דהגם דהאבות קבלו עלייהו חומרא בדבר כהך דאמר מר עוקבא אנא לגבי אבא חלא בר חמרא ומשמע דאיהו לא הוה נהיג הכין הגם דאבוה החמיר על עצמו ואמאי לא קרי אנפשיה שמע בני מוסר אביך וכו' ותירץ הרפ"ח דהך דבני בישן לאו בני אדם אחד אלא בני המדינה והם בני שאן וכו' יעש"ד ולמאי דפרישנא בדעת מהרשד"ם לא קשה דבני בישן נהוג כמנהג אבוהון והשתא בעו למהדר משום דלא הוה אפשר ליהו וה"ק אבתהון הוה אפשר ליהו ולהכי כל שנתהוון הוו מתנהגי במנהג זה הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 314

10

מאביהם ומהירושלמי לא משמע כן וז"ל ולמהרשד"ם לא קשה דס"ד דקבלה קבלו שלא לפרוש בים שהיו יראים לנפשותם ולא משום נדר וכו' ומשום הכי הקשה דכ"ש בניהם שיש להם התרה וחדית ליה דמשום דהוה תלמידיה דר"י וס"ל כרביה לא רצה להתיר אף שחקר וידע שמעצמם נהגו כך מחמת יראה ולא משום דחששו לדרי' ויש להם התרה ולא רצה להתיר וכו' והשתא עובדא דבני בישן אתיא כפשטיה דמשום דאין לבנים התרה לא התיר להם ר"י עכ"ל פי' דברי הרב כך הוא דדעת המקשה והמתרץ שוה היא בחקירה זו שידעו דבני בישן לא נהגו אלא משום יראת נפשם ולזה הקשה דמצו למעבד התרה ומשני דלא מצו הבנים והטעם להיות התרצן סובר דגם במנהג כהאי חל על הבנים לקיים מנהג האבות וכשהקשה כ"ש הוא לא הקשה אלא להיות דבדעתו דהמנהג אינו מצד גדר אלא לצד יראת נפשם דכה"ג כ"ש הוא זה איכא רבי יהודה דסבר דהכי דינא ולא היה גונב דעתם ומשני דמשום דרבי תלמידיה דרבי יהודה רצה לקיים דעת זו ולא מטעם מנהגא ולדידהו לבד הוא דקאמר להו לצד מנהג הוא אוסר והדר ביה משינויא דמחלק בין אב לבנים במנהג כהאי דאינו משום גדר וכולהו שרי בהתרת רבם ועובדא דבני בישן דמייתי בגמרא דילן בפסחי' דא"ל כבר קבלו אבותיכם מינה גמיר מהרשד"ם לחלק בין אב לבנים דבנים אינם יכולין להתיר דאילו מהא דירושלמי הא דחי לה והדר ביה משום דמיירי במנהג שאינו מצד גדר זהו דעת מור"ח ואין דברי הרב נראים בזה מלבד דקשה מי גילה סוד זה לתלמודא דבני בישן לא לצד גדר עביד דקא פריך יש עוד דוחק לומר דיס"ד תלמודא דמשני בנים לא מצו למעבד התרה אפי' במנהג דלית ביה גדר ולא סרך מצוה שאין כאן לא תורה ולא

על זרעו אחריו דאולי שהוא עצמו לא נתכוון לעשות הדבר ולנהוג מנהג זה אלא הוא לבד כהך דאבוה דמר עוקבא דנהג דלא למיכל בשר וכו' אלא בתר כ"ד שעות מן הסתם אמרינן דלא קבל הדבר לעשותו בניו אחריו משא"כ הסכמת בני בישן חדא מתרתי אית ביהו או קבלו הרבה בני אדם יחד וכדדייק מלתייהו באו' אבהתינ דמוכחא מלתא דבעי לאתנהגא הכין תמיד אי אי נמי דנהוג הכי ב' או ג' דורות אי נמי דאמרו להא מלתא בהדיא לבניהון לקיים את אשר עשוהו ויוצדק שפיר שמע בני מוסר אביך אתאן למאי דאתינא עלה כי נמצאת אומר שכל מה שכתב הרפ"ח בין מה שהוכיח כהרא"ש מהכא ודחה דברי רמב"ן ודעימיה ליכא הוכחה בין מה שהקשה ודחה דברי מהרשד"ם ליכא דחיה בין מה שהוכיח דדוקא רבי להיותו תלמידיה דרבי יהודה דתלמודא דילן לא סבר הכי: ַ

^{אמר רבי} וראיתי להרב חיים אבולעאפיא בספר מקראי קדוש הלכות י"ט שכתב על דברי הפר"ח וז"ל ואין מכל אלה טענה על רמב"ן וראב"ד דמאי דהקשה מהירושלמי דפריך ואין אדם נשאל וכו' ה"ט משום דס"ד שהיא קבלה שקבלו עליהן ואינה סייג והוי כשאר דברים שיש להם התרה חדית ליה דמנהג זה מיוסד על פי הדין ואין לו התרה וה"ה מנהג שהוא סייג שאין לו התרה עכ"ל שיחת הרב איני מבין איך יס"ד למימר דלא הוה ידע דמנהג זה משום סייג וכי מלתיה דרבי יהודה לא הוה ידיעה למארי דתלמודא ומן הסתם אמרינן דמשום מיחוש דידיה קבלו ותו אמאי הוצרך לשנות חילוק בנים מאבות לישני ליה דמצד גדר נהגו ול"ש אבות מבנים ותו מי גילה לו סוד זה דלאו לצד גדר נהגו דקא פריך אימא לצד גדר ולא ליקשי מידי: וראיתי שכתב הרב עוד לשנות על דברי מהרשד"ם דסובר דעדיפי הבנים

שאלות ותשובות

מדהר"ר ש"ד"ם

השייכות בטור אורח חיים - יורה דעה

מהחכם השלם מרנא ורבנא הגאון
כמוהר"ר שמואל די מדינה זצ"ל

אשר איזן וחקר ותיקן וקיבץ ואסף ובדק עד מקום שידו מגעת כדי להוציא לאור
כל תעלומה והניף ידו על כל הפוסקים חדשים גם ישנים כדי להשיב אמריו
לכל שואל יואל לדעת דבר המשפט בין דם לדם בין דין לדין בין אדם
לחברו ובין איש לאשתו והלכה כמותו בכל מקום ומשנתו קב ונקי

גואלינו ה' צבאות - יצילנו משגיאות - ויראנו בתורתו נפלאות
ויזכנו לעשות ספרים הרבה אין קץ - ובא לציון גואל, אמן וכן יעשה האל-

(נוסח הטער בדפוס ראשון)

מהדורה

חדשה מסודרת

באותיות מאירות עינים

ברוב פאר והדר, מוגה ומתוקן

עפ"י דפו"ר וכת"י, פיסוק וקיסוע מדוייק

הוספת אלפי מראי מקומות, ציונים והערות

פענוח ראשי תיבות, ותשובות חדשות מספרים וכת"י

בתוספת מפתח הענינים, ש"ס רמב"ם וכו', אישים ומקומות

נערך ונסדר על ידי הרה"ג ר' דוד אביטן שליט"א
ובתוספת הערות הגאון הגדול ר' שמואל דויטש שליט"א

זכרון אהרן
פעיה"ק ירושלים תשי"ז

סימן לד¹⁶⁰

→ **זקהל** אחד שסידר תפלתם כפי מנהג אבותיהם היה על דרך אחד, ולאורך הזמן וטלטול הגלויות באו במלכות הלזו מלכות תוגרמה יר"ה ונתבלבלו המנהגים וכמעט נתהפך כל העולם לסדר תפלת ספרד, יען כי הם הרבים במלכות זה ותפלתם צחה ומתוקה, וכולם או רובם הניחו מנהגם ונמשכו אחר מנהג ספרד, כמו שהוא היום בעיר ואם שאלוניקי יע"א, שק"ק קאלאברייא ופרוניציא וסיסילייא ופולייא¹⁶¹ תפשו מנהג ספרד, לא נשאר כמעט כי אם הק"ק אשכנזי שלא שנו מנהגם. ועתה נמצא כל הקהל שתפשו מנהגם על סדר תפלה ספרד קצת זמן, ויש מערערים לומר שאינם רוצים להתפלל אלא כסדר מנהג אבותיהם, ורוב הקהל רוב בנין ורוב מנין אינם רוצים להתפלל אלא על סדר תפלת ספרד, כמו שעשו זה ימים, והיא התפלה סדורה בפיהם, ואם יאמרו עתה סדר תפלת אבותיהם הקדום לא ידעו להתפלל וכמעט יפסידו תפלה לעולם, לכן שואלין אם יפה עושים במה שתופשים מנהג ספרד.

→ **תשובה**, נראה דאע"ג שיש ענינים שהדבר הגון ונראה טוב לאחוז האדם במנהג אבותיו, וקרוב הוא שנכנס זה באזהרת וכל תטוש תורת אמך, מכל מקום בכי האי גוונא בענין זה טוב ויפה להניח המנהג ההוא לאחוז בסדר מנהג ספרד¹⁶². והטעם שאני אומר כן, כי לענ"ד לא מצאנו ולא ראינו שאין לשנות מנהג אבותינו כי אם בדבר שיש בו נדנוד איסור, כמו כל אותם ששנינו בפרק מקום שנהגו (פסחים פ"ז משניות א-ה) יע"ש. דבכולהו אית בהו משום הרחקת איסור, וכהא דאמרינן בגמ' (סם נ, ב) בני בישן נהוג דלא הוו אזלי מצור לצידון במעלי שבתא אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן אמרו ליה אבהתיך אפשר להו אנן לא אפשר לן, אמר להו כבר קבלו אבותיכם עליהם, שנאמר שמע בני. והתם פירש רש"י, והם מחמירים על עצמם שלא להבטל מצרכי שבת. אבל בכי האי

דאע"ג דכללי לא גמר מיניה למ"ד, אפשר דאיהו גמר מכללי אליבא דכ"ע, דמשמע מדבריו דלפי האמת יצא לידון בדבר החדש מצי יליף כללי מיניה במה מצינו אי ליכא למפרך, ולפי שיטה זו שאמרתי אינו כן, שכבר פירשתי דאינו כן דעת התלמוד אלא שרצה להשיב על פי דרכו כנו, וזה נ"ל מוכרח מן הטעמים שכתבו התוספות שהם חותכים כל כח למידה דאתי מסברא כמו מה מצינו וק"ו, שב' דברים אלו אדם דן מעצמו, והטעמים שכתבו התוס' מכריחין ומבטלין הסברה הזאת דמה מצינו, וכיון שאם היינו לומדין הדבר החדש לכלל נמצא לא היה דן דבר חדש, א"כ מה לי שהיה התלמוד מיניה וביה ומה לי שהיה במה מצינו, אלא ודאי נראה כמו שאמרתי.

אלא שאפשר לומר דר"ש רצה ליישב אפילו למה שנראה לכאורה דעת המתרחץ שתרץ ביבמות ואמר אלא אתא במה מצינו. וכי תימא א"כ הדרא קושיא לדוכתיך, דלפי זה מנא ליה לרש"י דאיהו גמר מכללי במה מצינו, (אלא) [שמא] הכלל הוא דגמר לא הפרט, א"כ מה ראה מביא רבינו שמואל מיבמות. ונראה בעיני דמכל מקום שפיר קאמר, דכיון דמצינו דדבר החדש לכ"ע לא יליף כללי מיניה עם כל זה יש כח במדת המה מצינו היכא דליכא פרט למגמר מיניה, ג"כ יש לנו לומר דאע"ג דלכ"ע איהו לא גמר מכללי היינו היכא דליכא מה מצינו או דאיכא מה מצינו ואית ליה פירכא, אבל היכא דאיכא מה מצינו ולית ביה פירכא אית לן למימר דגמר איהו מכללי, דמאי שנא האי מהאי, ושפיר קאמר רש"י כיון דלא מצינו סתירה לזה.

ויראה בעיני שעם מה שכתבתי וביארתי ביארתי כל מה ששאלת ממני לענ"ד.

ויחודיותם [מתשובות רבות עולה כי הקפידו ותקנו שלא יעברו אנשים מקהל לקהל וכי. ראה בתשובה הבאה, ובחלק י"ד סי' צ"ח ועוד]. דעתו של רבינו שבעניני נוסח תפילה נוסח ספרד הוא היותר נכון, וראוי לאחוז בו, כמו שמאריך לברר להלן. ולמעשה כך נהגים עד היום ברוב ככל הקהלות הקטנות שנסמכו על נוסח ספרד או אשכנז. מצד שני עד היום עיקר פירוד או יחודיות קהילה בישראל נמדד משום מה לפי נוסח תפילה, דבר שאין לו לכאורה כל שורש. לענ"ד ברור הדבר שדעתו של רבינו נתייחסת גם לקהלות ביסודם מעדת אשכנז [ראה בהערות הבאות], לפי שמתוכן דבריו מבוואר כי לכל הפחות בעניני הפיוטים והקרובות נוסח ספרד הוא הראוי גם ביחס לנוסח אשכנז [דקדוקי נוסח קלים, לא ראה בהם רבינו "שינויים". עי' יוסף אומץ להגרחי"ד ריש סי' ז, ואכמ"ל]. וכאמור, קהלות איטליה בעיקרם היו אשכנזיות.

160. דפו"ד ח"ב סי' קכ"ח. [בדפו"ח שונה מספר הסימן לסימן ל"ה].
161. שמות ערים ומחוזות באזור דרום איטליה. 162. במשא מלך דף נ"ט ע"ב כתב שרבי יוסף פורמון נחלק עם רבינו בזה, וכתב בפסקו שחייב אדם ללכת כמנהג אבותיו כו', ובהקדמת סדור סיסליאני כתבו גם כן לקיים מנהגם וכו', ומורי מהרשד"ם כתב שנהג הספרדים הוא הישר כו', ואין בידי להכריע ומ"מ חזי מה עמא דבר, רוב העיירות בכל הלשונות מתפללים כהפלת הספרדים זולתי האשכנזים, כנראה תפסו בעיקר מנהגם מטעם שכתב מורי מהרשד"ם. עכ"ד. כפי המובן מדבריו, דברי רבינו מוטעים שכתב מורי מהרשד"ם. עכ"ד. כפי המובן [שכסיסם מנוסח אשכנז] שבצוק העיתים נקבצו לשאלוניקי [ראה חיו"ד סי' קנ"ג, אודות "אנשי סיסליא אשר פה שאלוניקי"] וקבעו בתי כנסת והקילות חדשות, והחלו מתפתחים סדורים ונוסחאות ומנהגים כמו "סדור ק"ק סיסליאני", שחיברו סידור כדי לשמור על קהילתם

שהיו חכמים, כל שכן המתפלל על אנשים רבים שכולם אינם חכמים, וכן כל תפלה לחול ולקדש שתקנו הראשונים וכו', עד ולמה לא נלמד מן התפלה הקבועה שהיא כולה דברי צחות בלשון הקודש כו'. וכל המרבה דברים בכ"מ מביא חטא ואף כי במקום המוכן שם הגביה בו תמיד. וכיוצא בזה כתב הרמב"ם ז"ל הלכות תפלה פ"א (ה"ד), כיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם י"ח ברכות על הסדר וכו', עד כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותם, ותהיה תפלת אלו העלגים תפלה שלמה כתפלת בעל הלשון הצחה, ומפני ענין זה תקנו כל הברכות והתפלות הסדורות בפי כל ישראל כדי שיהיה ענין כל ברכה ערוך בפי העלג, ע"כ. ומצינו למדין מפי אלו גאוני עולם גם שיהיו אחרונים בזמן, כי עיקר תפלה שתהיה בלשון צח וערוך בפי הכל חכמים ונבונים וגם אפילו טפשים, וע"כ ידוע כי בכל תפלות שק"ק ספרד אומרים אין להם רק אותם שתקנו חכמים, ואפילו הפיוטים שאנו אומרים לכד התפלה הם מהר"ר יהודה הלוי ז"ל ומהר"ר שלמה גבירול ז"ל ומהר"ר אברהם ן' עזרא ז"ל, כולם לשון הקדש צח מובן לכל¹⁶³. ואפילו סדר קדושה שאנו אומרים ביום הכפורים בחזרת שליח צבור הכל בלשון הקדש פשוט. אשר מטעם מה שכתבתי נראה בעיני שלא די שאין לגנות לאותם העוזבים סדר שאר מנהגי התפלות ותופסים סדר תפלות ספרד, אלא יש לשבח להם, כי מי יודע אולי קדמוניהם אם היו רואים סדר ספרד היו עושים כן מן הטעם שזכרתי.

ועוד ראיתי להביא כאן לגמור הענין, הא דתנן בשלהי ר"ה (לג. ב) כשם ששליח צבור חייב כן כל יחיד ויחיד חייב, רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן, ובברייתא אמר להם ר"ג לחכמים לדבריכם למה ש"צ יורד, אמרו לו כדי להוציא את שאינו בקי, אמר להם כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את מי שהוא בקי, ופסקו דהלכה כרבן גמליאל בראש השנה ויום הכיפורים בלבד. וכ"כ

ח"ב סי' פ"ח אות ג' מובא ביב"א הנ"ל, דככל דבר שיש מחלוקת ראשונים וכו', אינו חייב לנהוג כאבותיו. וכתב היב"א הנ"ל דלפי"ז גם בעיקר שינוי נוסח התפילה ליכא משום אל תטוש. ע"ש. 164. ע"י בפאת השלחן הנ"ל שתמה הרי יש כמה וכמה שנויי נוסח בין ספרד לאשכנז גם בנוסח תפלת עמידה וכו'. וצ"ע. ולענ"ד בזה סובר רבינו זכיון דהמשנה ממטבע כו' הוא בחתימה דווקא [ולזה רמו כשהביא דין זה לפנינו], ובתוך הברכות רשאי להוסיף כפי ענין הברכה, א"כ ודאי תורה אחת היא ואינו בגדר שינוי כלל, ורק הפיוטים הארוכים הם שינוי ברור ומורגש לכל. וז"ב. שו"ר ביביע אומר הנ"ל שכתב: "שמהרשד"ם לא דיבר על האשכנזים שהחזיקו כמנהג אבותיהם, רק על ק"ק פרוצניצא וסיציליה וכו"ו אמר שאין שום שינוי בינינו לביניהם בנוסח התפלה עצמה, זולת הפיוטים והקרבן". והגלענ"ד כתבתי בהערות הקודמות. 165. ע"י בחשו"ר הרדב"ז סי' תתקס"ז שהאריך כשכתב פייטנים אלו והפיוטים שסדרו. ע"ש.

גוונא דליכא צד איסור כלל ועיקר ולא הרחקת עבירה, בהא פשיטא דלא שייך ביה משום אל תטוש תורת אמך. וכן יש לדקדק מלשון הר"ן ז"ל שכתב בפרק מקום שנהגו על ההלכות (י"ה כ ד"ה ונמצינו) וז"ל, ונמצינו למדין בתורת המנהגות שכל מנהג איסור' שהוא מעיר אחת כל שאינו מנהג בטעות אלא שהם החמירו על עצמם לעשות סייג לתורה, או לדבר שהוא מחלוקת בין חכמי ישראל ונהגו כדברי האוסר, כל בני העיר חייבין בו מן הדין, שנאמר ואל תטוש, וכל היוצא מתוכה ודעתו לחזור חייב ג"כ בו ואפילו בצינעא, עד שיעקור דירתו משם ויקבענה בעיר אחרת, דבכי האי גוונא פקעי מיניה חומרי מקום שיצא משם, ע"כ. ומדקאמר שכל מנהג איסור וכו', ולא קאמר שכל מנהג סתם, משמע דלא אמרינן הכי אלא בדבר איסור שנהגו במקומו הוא דאין לשנות, הא כמידי דליכא צד איסור כלל פשיטא שאין קפידא כלל¹⁶³. ואפילו במנהג איסור דוקא בדעתו לחזור למקומו, אבל אם אין דעתו לחזור פקע מיניה חומרי מקום שיצא משם ויכול לנהוג כאנשי העיר שבה לשם אפילו להקל.

ומעתה נבא לנדון דידן שידוע שבתפלות כמו שמונה עשרה שבחול ושבע שבשבתות וימים טובים ותשע שבראש השנה אינו רואה שיש בהן שנוי כלל, כי תורת אחת לכלנו¹⁶⁴ וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים טועה ואינו יוצא ידי חובת תפלה, ואין הפרש אלא בפיוטין וקרבן שאומרים בתוך התפלה, וזה יכול האדם לראות כי העדרם טוב לנו ממציאיותם, ובפרט בזמן הזה שאין אחד מעיר שידוע ומבין מה שאומר. וראה מ"ש הראב"ע בפירושו לספר קהלת (ה א) על פסוק אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא, ההשגות הגדולות אשר כתב ואמר ולמה לא נלמד משלמה שלא היה חכם אחריו כמוהו והנה תפלתו שהתפלל מודעת וכל יודע לשון הקודש יבין ואינה חידות ומשלים, וכן תפלתו של דניאל והנה לא התפלל כי אם בדברים מבוארים, ואפילו

163. בירושלמי עירובין פ"ג ה"ט, מובא הגהות מ"י בסדר תפילות נוסח הברכות אות ה': שלח להו רב יסא אע"פ ששלחנו לכם סדר המועדות, פירוש בתפלות, אל תשנו מנהג אבותיכם נוהי נפש. ע"כ. וזה לכאורה דלא כד' רבינו. אלא דהמילים "פירוש בתפילות" אינו נוסח הירושלמי, דנוסח הירושלמי "אע"פ ששלחנו לכם סדר מועדות". ופירש הפ"מ דקאי אקבועא דירחא. ע"ש. וזה ודאי דבר הלכה ואיסור גמור לשנות. אבל לפירוש הגמ"י קשה. וכבר עמד בזה בפאת השלחן בס"י ג' בבית ישראל ס"ק ל"א [נוסח שנוסח הגמ"י כולו מהירושלמי], וכתב שדברי רבינו הם רק על הפיוטים ולא על עיקר נוסח התפילות כלל. ע"ש. ובביב"א ח"ו סי' י', הביא שכן כתב במנחת אלעזר ח"א סי' י"א ועוד אחריו. ע"ש"ב בנדו"ד. וע"י להלן בהערה 164. ובשואל ומשיב מהדורה תליאתה סי' רכ"ג, הבין שדברי רבינו אעיקר התפילות קאי, וכתב דזה אינו וכו' ויש בזה משום אל תטוש [אבל לא סתו ולא הביא ראיה לדבריו]. ע"ש. ובשיבת ציון סי' ה', וע"י שו"ת בית יצחק י"ד

ספר

שאלות ותשובות בית יצחק

חקק יורה דעה
ח"ב.

כולל תשובות מהלכות רביות עד סוף הלכות אבלות ונספח אליהם קונטרס אחרון לספר
בית יצחק או"ח ויו"ד.

אשר השיב לשואליו דבר ה' זו הלכה הרב הגאון הגדול מאוה"ג ורשכ"י

מרנא ורבנא ר' יצחק יהודה שמעלקיש זצלה"ה

האבד"ק לבוב והגליל

וכלה נסופו קונטרס צלעות הבית דרשות נדנני אנדה

וכסלם הניח בהנחותי שנה תרנ"ה לפ"ק.

דמיירי בולר שלמים סתעברת מנהמה שלמים וכל כח"ג הו"ל
לפרטי. וגם מושנה דולד הודה הרי הוא הודה וקחאל מיירי
סתעברת מנהמה חולין וליה כללים. והנה זעבין אם זכר מנהמה
קדשים זה על בהמה דעלמא אי יש חשק על סולד כזר נחוכחו
הגאון וסאטכוז והגאון מ' יחפא והגאון זכפ"ר יחושע חי"ד ק"י
ל"ז ל"ח ל"ט ודעה דמנהמה קדשים הנה על הנהמה דעלמא ח"ן
בה עימות על הולד. והוקף רחיים מהא דמקשה בהמורה י"ז
אקרא דק קדשין אי דעולה זכר הוא וסקשו דלמא קרא מיירי
בעולה זכר שנה על בהמה חולין ומקשין לרע אז או משום זח"ג
חייב להקריב הולד (וע"ל ק"י ל"ח אוח גדיה סתעברתי בד"ן זה)
ולתכליל אם נאמר דחולין וקדשים כללים פשיטא שאינו קרב דהוה
כללים ופשיטא מקשה אך דעדיין י"ל דמיירי בעולה שנה על שלמים
אך בעולה שנה על שלמים אולי הולד דינו כשלמים ויהי איך
שיהי מפשטא דכל הסוגיות דהמורה י"ז י"ה משמע דליה כללים
וכן מוכח בזכורות מ"ו ע"ב דולדות דפסולי המוקדשין שהקדישן
ואח"כ נעשו צבלי מומין אסור ואמרינן שם דמוקף לפדיון מהפסין
לשם אוחו זנת והיכא דליעבר לאמר פדיון מותר כמו ולד דל"ז
וא"ל. ומת"כ אם ליעבר מנהמה קדשים איך פשיטא ל"י דולד
ל"ז וא"ל הוא כיון דאז"י קדשים דילמא חושטין לרע אז וא"י
נהעברת מחולין איך מהפסין הולד לשם אוחו זנת והרי הוי
כללים ועי"כ דחולין וקדשים ל"ח כללים גם מש"ס דהמורה י"ז
הכללים והעריפא וכו' לא קדישין ולא מקדישין ואמרינן שם דלא
משכחה רק במקדיש בהמה ואח"כ נהעברת מכללים דהולד אינו
קדוש ולמ"ל הך דכללים דע"כ היא חולין אף חולין שאינו מכלל
אם בהמה קדשים נהעברת מחולין הולד כללים כיון שאסורים
זכ"ל. ועי"כ ל"ל דגם דש"י יסבור דחולין וקדשים ל"ח כללים ורק
צבור פסולי המוקדשים שהוא חידוש. ואולי גם לרש"י ילפינן מל"ז
וא"ל כדילפינן בזכורות ל"ג לכדרי ילחק ור' אבשיעא אף דרש"י
שם מפרש לא חיפרא היכא. אזל אליבא דאמה ילפינן מקרא
וק"ל לרש"י נעטס דקרא דהוי מקלח חולין ומקלח קדשים ומ"מ
לא שצטנו מה ל"ז בהמות והערה גדולה ממקומה סכ"ל שלייתי
אומם נראה ל"ש ד"ש לומר הנה הא דכללים פקול להצרכה ל"ח
משום שנעשה עזירה צאמו בהצבעה כמ"ס העו"ז ק"י תרמ"ט שם
הלבוש מדליטריד קרא וע"י סועה מ"ו מרזינין מקרא דעצרה
כשר להקרבא וכללים אסור להקריב מקרא דשור או כשז פרט
לכללים וכל מקום שיאמר שיה להוליא כללים צד"ק ע"ה דהוה
רק מקלח שיה דהדוקא צנה מנהמה וחי' ולא צנה מחולין וקדשים
אף דהוה ככלל בהמתך לא חרציע כללים לשיעת רש"י מ"מ
הולדות ל"ח כללים דהוין כולה שיה ולא מיומעי מקרא דשה להוליא
כללים. ח"ב ומ"מ עדיין לעיק :

ו וראיתי

דך דגז צמ"ל שבי צמדיע פבולי המוקדשים
על פסולי המוקדשין ל"ח כללים ובהיפך מה
מזוהר צריענ"א מכות במקומו דאפי' מרביע על מינו הוי כללים.
אך לפ"ז ל"ע צרש"י המורה כ"ד שפי' שמה יגדל עדרים ואחי
לידי גיזה ועזודה וח"ל שריציע כללים דאף אם ירביע על מינו
הוי כללים ול"ע. שזו נהעוררתי דגם צרש"י מזוהר אפי' על מינו
הגל ח"ן הכונה פסולי המוקדשין על פסולי המוקדשין רק על מין
שור ולפ"ז גם מריענ"א ח"ן רח"י ודוק. ודע דמ"ס המוס'
דמ"ה ל"ח לא דמעילה משום דנעי ש"פ ל"ע דהרי צרש"ס דמכות
כ"ג מוקמינן דהאי תנא אסור כולל ל"ל והוא ר"ש ולר"ש לוקין
צמעילה אף צמחות מש"פ דכ"ש למלקוח ול"ש ה"י המוס' ומ"ה
רח"י למ"ס צרפרי חל"ה ק"י ע"י אוח ג' דאף לר"ש ח"ן לוקין פחות
מש"פ צמעילה :

והנכי חותך אזהנד

סי פח

ב"ה פרעמישלא חרליו.

לחרז החרף ונקי מ' אליעזר מאנטל מפמארין

ע"ד

שאלתו בד"ן תפילין צמח"מ וה"י כוהנ חמיד צעירו להכיח

תפילין הוה כשצב לצטל המורה אלא דקשיא צינמות דמקשה חר"ש
דמחירין הלכות לחמין קרי כאן לא תתגודרו ומה קשיא כימא
דעשה דיבוס דוחה ל"ח דלא תתגודרו כיון דל"ג"ש לרות ח"ן פיערין
מיבוס והא דכתיב לא תתגודרו היינו צמילי דרש"ת אזל צמילי
דמ"ה דל"ג"ש קאי בעשה ול"ג"ה צמילי ערוה ל"ס לא תתגודרו
ולומר דהכי מקשה כחלוק ל"ג"ש ולא כינס זה לא כימא למה דאמרינן
צינמות כ' חל"ה צמקוס יבוס לאו מלוח וליה אפ"ר לקיים שמיס לא
והמוכח דנמ"מ מקשה אמאי ב"ה לא הילכרו חל"ה משום לא
תתגודרו ואף דצמיליה ג"כ יש חשק איסור משום לא ישפ"ד אר"ס
מ"י צורו וחמירי לריכין לו כדאמרינן צינמות ד' י"א כיון דתאקשה
לכחן צמס מ"ע זה ל"ה רק איסור דרבנן ומידחי משום לא תתגודרו
וצריענ"א מקשה צמ"מ ס"ס דמקשה טעמא דר"ש דלא עשו כדברייהם
למה, והקשה דילמא מש"ה לא עשו כדברייהם משום לא תתגודרו
לחל"ל ל"ק דמשום לא תתגודרו לא דחין מלוח דאורייתא דעשה
דוחה ל"ח וצמ"מ לא הקשו רק ל"ג"ה ככ"ל ופוא"ל י"ל דגם ל"ג"ש
קשה דהכי דביאה ראשונה מותרת משום טעמא דא"ל אח"כ יגרש
הלכה דליכא עשה אחר ביאה ראשונה כמ"ס סוכ' ד' כ"י וצמ"מ
משמע דל"ג"ש מותר לרור ענה וצנה איכא לא תתגודרו ואכ"מ :
עכ"פ יש מקום לומר דצמילין ל"ס לא תתגודרו כיון שמקיים מ"ע
דמפילין. מיהו י"ל דיכול להימין צליענה צציוה ושלל יהי' עדות
שקר אם יקרא ק"ס צלא מפילין יקרא ק"ס ותפ"ל צציוה אם
ליכא ליצור המניחין מפילין. ותפלה צליעור ל"ה רק דרבנן ואף
דמג"א ק"י ל' מייחי לראש"ש דעשה דרביס דרבנן דוחה עשה דאורי'
דלעולם צמס תענדו כדמוכח מ"ע לא תתגודרו הוי ג"כ ל"ח
דרביס ולא ומידחי ולכן אסור להכיח מפילין ככ"ל ולהיפך אם הרוב
מניחין מחויב גם הוא להכיח דאף לדעת האוסרין שצמ"מ ויו"ט
להכיח מפילין מ"מ צמח"מ ליכא איסור חורה א"כ יש להכיח משום
לא תתגודרו. כמ"ס דבר שמואל :

ב וכת"ה

מקשה אף גם צליענה ח"ן לו להכיח מפילין
הוא"ל ומכנה ומקומו ענה שלל להכיח חייב לקיים
כפי הענה שנה לשם צא"ן דענה לחזור ב"ן לקולא וב"ן להומרא
כמ"ס צו"ד ק"י רי"ד ח"ה ליחא כמ"ס כמ"ה ד"ה לא
חל"ה צמחה המוקס כיון שהיא מחלוקת מפורקת ב"ן ראשונים
וצליענה יחזיק כ"א צמח"מ. וע"י חש"י ש"צ ליון ק"י ה' דאפי'
לחפלה צמח"מ צמח"מ ח"ה יחזיק כ"א צמח"מ :

ג ומה

שיש להסתפק אי רשאי לטנות מונחה אצותיו שהי'
כוהנין להכיח מפילין אי ל"ח צ"י משום אל חמוס
הורה אנה הכה צענין אם מותר לטנות מניקה החפלה מאשכב
לכפרד כזר האריך צהשו' שארי צחקד לצנניהם ק"י ע' צחלק
אז"ה ושורש דצרי' עפ"י דצרי רש"ל צהשו' ק"י י' דהיכא דצריענד
מותר והיא מ"ה משום מדה חקירות מותר לטנות וס"ה צמקוס החפלה
כיון דצריענד י"ל אף אם מושנה מנוקח הצרכה כמ"ס ה"מ פ"א
מק"ש ה"ז אם המחתימה ה"י בד"ן ח"ה ל"ס צמחה מפילין צמח"מ
אזל לפענד"כ דעד כאן ל"א דהנן חייב לכהג צמחה חזיו משום
אל חמוס הוא דוקא דצבר שאין צו עעם מלד דין רק משום
חומרא חסירות כהך דצני ציישן ד"ה אזלי צמעלי צמחה וכן שאר
מנהגים אזל כהך דמפילין צמח"מ דהיא מחלוקת הראשונים ויש
לו עקור בהלכה אם חזיו כהג צמחה אשכנז והצנ כוהנ צמחה
קפיד ח"ן צכך כלום ומה צמח"מ צכ"י רי"ד דקבלת הרביס חלה
עליהם ועל זרעם היא ג"כ צמח"מ שקבלו עליהם, וכן מה שמשמע
צראשוכים דקבלת צני אשכנז המהמיריס צפחה צענין חוזר וכיער
חלה עליהם ועל זרעם וח"ן יכולין לטנות שמה הוא ג"כ קבלת
מלד חומרא דפסק והוא כעין סיג וגדר ע' פחד ילחק אוח
מכהנין איסור וכל דייניהם שהאריך צכעין זה צהשו' גינת ורדיס
אזל לא צעניכי מחלוקת החלום צד"ן ופלו"ת"א דתכ"א ואחוראי .
ואין צו משום כזר וקבלה וצדד זה לריך להתישב אך לענין מפילין
צמח"מ רח"ה הרבה מצני עלי' שהיו אצותיהן מניחין והס
ח"ן מניחין. ע"כ ל"ל כדכתיבנא וצענין זה אמרינן תנא להס
לישראל כמ"ס צפחד ילחק שם צענין נוסח קפיד שאין ללכה אחר
מנהג אצותיהם הוא"ל והוא יומר לא וצור עיי"ש סוף כלל מנהגי

איסור

ד וע"ד אשר כמח"מ בפסרי חל"ה ק"י י"ז ליסנ מה דנהנים הידלים לקרות

קונטרס הכללים
ספר

שד"י חמד

פאת השדה שירי הפאה

כולל אות ל.מ.

יבואו בו כללי השים וכללי הפוסקים דברים ברורים, ליקטתי נינהו מספרן של צדיקים המה הנבחרים. אשר דברו בקדשם אחת הנה ואחת הנה במקומות מפורזים, ואסיפת דינים, אמרי פנינים מפי סופרים ומפי ספרים, בדבר הנהוגים נפשי איותה ללקט אמרים, בעזרת האל יתברך בורא רוח ויוצר הרים, למדנו חיפוש מחיפוש חופש כל חדרי תודים, תיקנתים אף עשיתים עים איב מאלוף ועד תיו מסודרים. להועיל לקטנים כמנוי מילדי העברים, אח כל אלה ידי עשתה אנכי הדל צעיר שבצעירים, מבני ציון עיר קדשנו ירושלים משוש חפירתנו כמדה בימינו חבנה ותכונן בראש ההרים, גר אנכי לעתות כאל באחת מעיירות קירים, קראסוב בואר עיר קטנה ואנשי קדש בתוכה טובים ויקרים. הצעיר חיים חזקיהו מדיני המכונה חחים היו בלאי הרב החסיד ועניו סוהרר רפאל אליה מדיני ולהנה תנצב"ה נהנה מזיו השכינה באספקלריא המאירה אור ליתרים. תוכה לבית הרפוס ע"י בית מסתרי הספרים של ה"ד שמשון וכונו ה"ד יצחק סובאלסקי נ"י. כוזרישא רחוב חיקא 40

חלק רביעי

הוצאת
בית הסופר
בני ברק, רח"ר עקיבא 65

PRINTED IN ISRAEL

1918

ליטו-אובסט ליאווי
111

18

בכלל קטניות אלא חשיבו ירקוה ואחר נשאל ונסן קאת בזה כמד דנראה להכריע להיאר דאמיקרא אף יבשים און אסורים אלא מכה גורה דלמא אחי כחילופי בנימי דגן יש חולקים ומחזירים אס כן מחשיבנהו להטובים איסור דוקא במה ששייך הפעם רהיט ביבשים ולא בלחים וכו' ועוד דבדבר שאינו אסור על פי הרין כי אם מנהג כנרון דיון יש לומר דכל שיש בהטות קאת להזיר אמריקן בזה לא נהגו ועל דרך שכתב הרב כנסת הגדולה במשן משפט סי' קס"ג הנחה בית יוסף אוח קל"ה ובבתי חי משן משפט סי' ק"ה ומנהג שא"כ עשי על פי הרין כל שיש בהטות למנהג שאינו רומה און הולכן אחריו ובמך כן יש לומר כנרון דיון וכו' סי' פ"כ לענינו הרי שכתב כלל זה גם כמנהג דקטניות שאינו מנהג גרום חלילה והוא מוסר משמים רבים וגדולים ובכל זאת כתב להקל במה שאינו רומה להמנהג משן משפט סי' כה שכתבתי בחלק אסיפת דיעים במערכת חלב של נכרים אוח סי' :

ומעין כללתי רחמי להרב מוהר"א לאניאודו כסאכנו כנסמר בית דיע של שלמה בחלק יו"ד סי' י"ט (בר"ם והנה מלכו) במה שנהגו מקדם קדמחה שישו אוכלים עליו הגפנים נפשי גדולי ישראל ולא היה מי שרפדו בדבר ועתה בדוק היטב וראו שיש בהם חולמים דקים מאד עד שקשה לבדוק ואסרו אוחס הרבנים יש רבנים שכתבו שציון שכבר פסק המנהג כפי גדולי ישראל ולא מיתו און לבטל המנהג יש לחפש טעמים לקיימו אחד מהרבנים שפסק ול"ו מלא טעם וסעד לקיים המנהג וכו' על זה כתב הרב מוהר"א הי"ל דאין שייך בזה ריץ מנהג דסא חיינה אס בזמן הרבנים הקדמונים היה טרם להם שמלאו בהם חולמים ואפילו הכי ישו מניחים אס הפס לאכלם אבל מאחר שזומנם לא ידעו כלל שיש חשש חולמים ורק עתה אק טרם הרב שדוק ומלאו שיש בהם חולמים דקים מאד שאי אפשר לבדוק און שייך בזה רין מנהג שהרי לא על דרך הזה היה המנהג ומאן לימא לן שאס הרבנים הקדמונים המה דלא הגלות לו בזמננו לא היו טוחי ככרוכיא לאחסר עליהם ועל ורעם ממחה הרישעתא הלא אלו טורף דכ"ק :

וכתב הרשב"ץ בח"א סוף סי' מ"ט כיון שאין כמנהג האבות חשש איסור חייבים אחס לעמוד עליו והו מטרם המנהגות דכל היכא דליכא איסורא שנקיק לא כדאימא בפרק קמא דראש השנה דף ס"ז פ"ג (הייט מדאמריקן החס כי נהגו במקום איסורא מי שנקיק לכו מוכח דכי ליכא איסורא שנקיק לאו) ואורכא משיבי לכו לקיומי מנהג אבהתיכו כהסא דכתיב כיין דאחמור אנפשיכו דלא למייל מזור לידון כעבר שכתב כדאימא בפרק מקום שנהגו סוף דף ו' ואף על נב דשרי כיון דאחמור אנפשיכו קאמר ר' יוחנן לכרישו דאיכו נמי אמיבי משום אל סקוט תורת אמת וסכי נמי אמר בפרק גיד הנשה דף ל"ג פ"ב אם לא חיובל משום אל סקוט תורת אמת והכל נמי דכוותי כיון שאבותיכם נהגו איסור ככל המנהג אף על נב דירשי דהתספה שריא ודואי בקיאים היו כספרי הרמב"ם אחס חייבים לעמוד על מנהגכם משום ואל סקוט תורת אמת וכל שכן שאין לגשר כסס אס אחס מחזיקים בליטו מנהג כיון שמנהג קבוע היה כמי שהעירו הוקיים עכ"ל :

אם המנהג היה תחלה אור יש לו ללמד וטוח ולנקק כל טורף על מה סמכו על המנהג והוא וכה פשו כל קדמוני כשראו אחיה מנהג של תמהון הרב מוהר"ם פארווא ריש סי' פ"ח הביא דבריו במשא חיים אוח חר"ן וסכן כתבו הרבנים משאס עשה חיל חלק יו"ד ריש סי' מו"ב ופריח מסס אהבן ח"א סי' כ"א דף כ"ה ע"ה והרב מים החיים בחלק א"ח סי' י"ב (בר"ה ומאחר) כסב שהרב מהרש"ם בחלק יורה דעה סי' קל"ג הביא ראיס שרין לחפש ולנקק טעם לקיים המנהג שהרי כתבו הטוספים בפרק במה שומנין יש סימה אף און ממתינים על כירות שלט ואף על פי שגורטין אוחו הוא מוליא הכל כמו נפת של זויס ונקאו טעמים שויס לקיים המנהג ועוד ראייה ממה שכתב המדרי בפרק קמא דגסין ח"ל פסק כספר התרומה דאין לדין כנס אוחיות של שפענ"ו ג"ך כמו שמוייס כספר תורה כי און לשטח המנהג פן יוצאו לפו על גסין הראשונים הרי לך במה ראיס שאין ראי להרבר על המנהג בשום לך אפילו שגראה שהוא כעד הרין שהרי מן הרין היה ראי לדין הנוס כמו כספר תורה וכמו שאנו נוהרים שיהא מוקף גויל ושר דקדוקים עם כל זה און אנו תוששים לדין כודי שלא להוליא לפו על גסין הראשונים עכ"ל ולקמן בכלל ל"ח אכתוב עוד בזה בעוד ה' שאין לבטל המנהג בנקל וישו דריסם שיתק לבטל המנהג :

ובשו"ת רשב"ץ להרמ"ג מוהר"ג שיק יו"ד בסקו סי' ב' (כחז) ח"ל והשיק לרעתי שדרין מהרמ"ם על הרי"ג סתמחל לחקוב תקיפה בלחם נוד רטון בני הקהלה כמנהג ספרדים וכבר פסק מן אברהם בסי' ס"ה שאסור לשטח מנהג וכספר לרוד החיים שנרפס בלחשטרודס שנת חק"ף מנאר מש"ס ושסוקס שאסור לאשכנזים לשטח מנהגים למנהגי ספרד וכן להישך עין שס ועיין בחסס סופר א"ח סי' ס"ו :

כתב הרב משה אשר בודף קל"ג פ"ג אוח יו"ד בשס הרב מהרש"ם שמה שאמרו שיש היאר למנהג על ידי שאלס לחסס סיט בדבר שאסרו עליס מפנחס דבר חדש שלא נהגו אבותיכם אבל בדבר שנהגו אבותיכם אי אפשר להחיד וראיה משוכר דכתיב וישן (בפרק מקום שנהגו סוף דף ט"ן) דכתיב כיין לא היו הולכים מזור לידון ואמרו לר' יוחנן אבותיכם היס אפשר להס ואנו אי אפשר לט והיציב להס כבר קבלו אבותיכם וכתיב אל סקוט תורת אמת ואס אימא אחמי לא החיר להס על ידי חרסה וכו' אלא ודאי שאי אפשר להחיר מה שנהגו בו האבות איסור ומדברי הרב מהר"ק ביורה דעה סי' ר"ד נראה שיק זה ולא ידעתי מנין לו אלו דברי מרן מהרש"ם שכתב עם והרב מסה אשר הקשה עליו שמדברי הירושלמי בפרק מקום שנהגו מוכח דדוקא בדבר שיש איסור הוא שאין מחירין דמשום דסנירא לייס שאסור לפרום בייס הגדול לכן לא החיר להס הו אס לא היה איסור בדבר אף שיה מנהג אבותיכם היה אפשר להחיר להס ואין לומר דסליגי חלמוד ירושלמי עם חלמוד כבלי וקיימא לן כחלמוד כבלי שהרי אפשר לומר דמה שלא החיר להס ר' יוחנן על ידי חרסה הוא משום שאף הם לא שאלו הפרה שהס שאלו אס היס מותר לילך בלא הפרה אבל און הכי נמי שאס היו שוליים הפרה היס מחיר להס ואס כן לא פליגי בחלמוייס ואשוי פלוגתא לא משיסיק וכן ראייה להרב משא מלך בודף נ"ס שדסין קן וכתיב דראייה הרב אינר ראייה וכן נראה מדברי הרב פרי חדש במנהגי איסור ריסיח ס' ותמיטי און לא סקסס קויסא א ועיין כספר סתרי"ם

למנהג שנהגו האבות שאין הכנים רשאים לשטח משום אל תסוס תורה אמת נראה דעד כאל לא אמריקן הכי אלא דוקא בדבר שאין בו טעם מדר הרין רק משום חומרה וחריות כי כך דכתיב כיין ולא הו אולי (מזור לידון) כמעלי שכתב וכן שאר מנהגים אבל מנהג בדבר שהלוי במחלוקת הראשונים יש לו מקור בהלכה כנרון דיון כסגחת חפלין בחול שמועד אס אכיו נהג כמנהג אשכנז (להניחם) והכן טעם כמנהג ספרד (שלא להניחם) און ככך כלס ומס משוטאר ביוד" סי' ר"ד דקבלה סרכים חלה עליהם ועל ורעס הוא גם ס בחומרות שקבלו עליהם וכן פלי דמחמט

א' ר"ס
ספק
זה
סי'
גובה
הוא
כתב
אלתי
באב
וע"ז
מזר
אלא
אל
חוס
ס"ג
ח"מ
י"ד
י"ב
סי'
כ"ח
סי'
י"ד
זוט
על
ולך
רב
זור
ז"ה
ז"ח
סי'
ימן
סי'
זקן
ר'
שני
כל
ז"ה
הו
הג
רון
ל'
דין
זכ
ש'
אי
חי
ז"ה
כל
חי
ז"כ
ז"ר

Duran, Simeon ben Zemaḥ, 1361-1444

ספר

התשב"ץ

תשובות

רבנו שמעון בר צמח דוראן זצ"ל

יוצא לאור מחדש ע"פ כת"י ודפו"ר
עם מבוא, מקורות, הערות, נספחים
וקונטרס רחב בענייני תכונה

חלק שלישי

עורכים:

הרב יואל קטן
הרב שמעון שלמה גולדשמידט
הרב אברהם יעקב גולדמינץ

מכון שלמה אומן שע"י ישיבת שעלבים
מכון אור המזרח
מכון ירושלים • תשס"ז

אם³ היו הקהילות מורדות זו מזו מחמת איוו מקנה
ציניהם. והשאלה אינה אלא אם נתאלמנה האשה אם היא
חוזרת לבית אביה כאשר היתה קודם שנישאת, או מישאר
עם בית בעלה כאשר היתה קודם שנתאלמנה.

ונראה, שאם יש לה זרע ממנו מישאר עם זרעה בכלל
חיוביהם ומקנותיהם, ואם אין לה זרע ממנו
חשוב לבית אביה.

ודבר זה נלמד מן התורה ומדברי חז"ל.

מן התורה, בת כהן שנישאת לישראל נפסלה מן התרומה,
נתאלמנה, אם יש לה זרע נפסלה, אם אין לה זרע
חוזרת לבית אביה⁴. וכן בת ישראל שנישאת לכהן אוכלת
בתרומה שנאמר⁵ כל טהור צביתך יאכל אוחו, או מן
הכחוש⁶ וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו, נתאלמנה,
אם יש לה זרע אוכלת בתרומה בשביל זרעה, אם אין לה
זרע אינה אוכלת, אפילו יש לה עובר, שנאמר⁷ ויליד ציתו
הם יאכלו בלחמו, ופירשו בפרק הערל⁸ ילוד מאכיל שאינו
ילוד אינו מאכיל. הרי למדנו מן התורה שהאלמנה הולכת
אחר זרעה בין זכר בין נקבה. ל

מדברי חז"ל, מה ששנו במסכת שמחות⁹ אביה אומר
תיקבר אללי ובעלה אומר תיקבר אללי קוברין
אוחה אלל אביה, ואם יש לה בנים ואמרה קברוני אלל בני
קוברין אוחה אלל בניה. ואף על פי שיראה מזה דמסתמא
קוברין אוחה אלל אביה אפילו יש לה בנים, אין ללמוד מזה
לנדון שלפנינו, שנענין קבורה יש טעם לקבורה אלל אביה
מן הסתם ממה שאמרו צירושלמי¹⁰ שמוחר לפנות המת
בתוך שלו אפילו מהמכובד לבזוי משום דערב לאדם בשעה
שהוא מונח אלל אבותיו, ולפי זה אפילו אמר בעלה תיקבר
אללי תיקבר אלל אביה אף על פי שנחיייה היא נמשכת אחר
בעלה. אבל בנדון הזה יש ללמוד, כיון דאם אמרה קברוני
אלל בני היא נקברת אלל בניה, הוא הדין שהיא נשארת עם
בניה בחיוב שהיתה כשהיה בעלה קיים, כיון שקרובי אביה
יכולין לכופ לבניה שמהא נקברת עמהם, כדמוכחא ההיא
צרייתא דבכפיה איירי, מדחניא שיכולין קרובי האב לכופ
לבעל לקבורה אללו מפני שהוא חייב בקבורתה כדאיתא
התם¹¹, והוא הדין שאם בניה אינם רוצים שתיקבר אללם
והיא רוצה להקבר אללם שוכפין אוחם ותיקבר אללם, שהיא

כדרכה²², וכל שכן דבשבויה הקילו²³. ואם כן אם הוא כהן
מטעם שבויה אינה אסורה עליו, אבל מטעם שנישאת
ונבעלה לזה דהויא בעילתה באונס דלישראל שריא, לכהן
מיהא אסורה.

ואם יש שלבו נוקפו חלל מזה ומזה.

ודדור אם היתה ודאי קטנה או ודאי נערה כשקיבל אביה
קידושיה. ואם הוא ספק לריכה גט משניהם, ואם
ירצו יגרש ראשון ויקיים שני, אבל לגרש שני ויקיים ראשון
לא, שלא יאמרו החזיר גרושתו אחר שנישאת. ומי הוא
ראשון ומי הוא שני, מספר כתובתה נלמוד ממי נישאת.

ואף על פי שלא נתקיים חייב לפרוע, הודחת בעל דין
כמאה עדים דמי²⁴, והרי הוא מודה שנתחייב לה
אוחו ממון. ואם כתב לה מאחים והיתה בעולה ורצה לזוק
בנכסיו, כבר אמרו²⁵ אם רצה להוסיף לה אפילו מאה מנה
מוסיף. ולכתוב לבעולה בחולתא כרצון הבעל, לא חיישינן
בנהא למחזי כשיקרא²⁶.

ולענין ממונה חייב ישכר לפרוע לו שכרו והוצאותיו
וציטול ריוח מעותיו, וגם חייב לתת לבחו כמשפט
הבנות לפי ממונו, ולפרנסה שמין צב²⁷ כאילו לא נישאת
עדיין, שאין מן הדין שיהיה נגרע ערכו מפני שנשאה לשם
שמים שלא בפניו, וראוי שישובת, ומלאכה גדולה עשה
להניל את הכבשה מפי אריות שואגים.

והמחזיק בידו ישא צרכה מאת ה'.

ענין קעט

במקומות שיש קהילות חלוקות בתקנותיהם, שהם כמו
שני בתי דינין בעיר אחת פלג מורין כבית
שמאי ופלג מורין כבית הלל, דלית ביה משום לא תתגודדו¹
לא תעשו אגודות אגודות כדאיתא בפרק קמא דיבמות²,
ונשא איש מאנשי קהילה אחת אשה מאנשי קהילה אחרת,
אין ספק שהאשה היא נכללת עם בעלה בכל חיובין, דאשתו
כגופו בכל הדברים, ונפטרה מקהילת בית אביה. ודבר זה
מילתא דפשיטא היא, ואין בו ספק, שלא יהיו שנים מסובין
על שולחן אחד חלוקין בעיסותיהן, האסור לזה מותר לזה,

קעט. 1 דברים יד, א. 2 יד, א. 3 כ"ה בכתה"י. בדפוסים:
יזאם. 4 ויקרא כב, יב-יג. 5 במדבר יח, יא. 6 ויקרא
כב, יא. 7 שם. 8 צ"ל בפרק אלמנה לכהן גדול, והוא
ביבמות סז, א. 9 פי"ד ה"ו. 10 מו"ק פ"ב ה"ד.
11 שמחות פי"ד ה"ז.

22 ע"י ב"מ"ז אה"ע סי' ז ס"ק יג שאוסר בזה, דחיישינן שמא הערה בה
שבאי. ובב"ש שם ס"ק א נוטה להתיר. וע"י בשו"ת אבני שיש (לרש"י
אביטבול מצפרו) ח"א סי' טו. 23 כתובות כג, א. 24 גיטין מ,
ב. 25 כתובות נד, ב. 26 וכרבנו פסק בפסקי הלכות לר"ד
פרידמן מקרלין ה"י אישות פ"י ח"ג אות לה. 27 שם סח, א.

הַלְכוּת פֶּסַח סִימָן תַּמַּח

ע.ז. באור הגוה

ועשה (טו) יב' שוב, (יז) מפני המחלקת, האכל עושה הוא (יח) במדבר, וההולך * ממקום שאין עושים למקום שעושין, (יט) לא יעשה, ונותנים עליו חמרי מקום (ס) שיצא משם (כ) * וחמרי מקום (ט) שהולך לשם, (כא) ואף על פי כן לא (כב) יתראה בפניהם שהוא בטל, מפני אסור לעולם אל ישנה אדם מפני המחלקת, (כג) וכן מי שדעתו לחזור למקומו, נוהג כאנשי מקומו בין להקל בין להחמיר, (כד) והוא שלא (כה) יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו, (כז) מפני המחלקת: ה' אפלו במקום שנהגו לעשות, (כח) לא יתחיל בתחלה מלאכה בארבעה עשר אף על פי שהוא יכול לגמרה קדם תצות, האלא שלשה אמינות כסעקיה דרבי כה בר פנחס שם (כח) כמו שקביא תב הגמירי (אין כנסת הגדולה חלק א' ט' כסנה שם גיה יב' א' ה' תרתי שם יד' ח' כ' שם בכנה כסעקיה.

באר היטב

דברים בתרין בענינה, חזן סמלאכה דאי אפטר לעשות בענינה לכן לא שרי אלא במדבר, ובשעת קרון (ה' רב ורסו) דאם באו ובצאוהו אוכל, צריך לנסות בענינם האכל, אבל בפני חלמדי תקום שיוצאים שזה הלוי כסנהגו אינו צריך לנסותו, ואין כסין תצוי (יג), וביורה דעה סוף סימן (פ"ג) (י"ב) והשבות רבביא (י"א) ובהר"ל חסיד ז"ל (ה' ג' כ' א' ובספר ר"ל ר"ל אהרן ה"ח) קנה, הואיל ותקומת פתחים י"ד (ג' ד' ה' ס' ח') כתבו דברי'שלים כסנהגו לנהג אסור כסנהגו כעבור פסח, שבתקבצים שם מקומות הכחבירים, והגו שלא לאכל בביתו רבי'שוי פאנצ'ו, אין כון אכרס (י"ג) שדמה ראיה שלו, וזה שכתב הקדמי (י"ב) וי"ד רבני גוס'טרא צריכים להודיע לבני כסנצ'א בדברים שנהגו להקל.

באר היטב

כן דעת החק יצק (מ"ט) ותנ"א שתרופכים יש לו שיטה אחרת כזה, ולרדיה ההולך מקום שעושין למקום שאין עושין ואין דעתו לחזור, אפלו הכי בסדבר סתרי, ולרדיה אסור כזה, וכדעתו לחזור לרדיה מחר אפלו כשישב כל שהוא עושה בעצמו, ולרדיה אסור אם לא בסדבר והינינו חזן לתחום דעיר, וכן בחול מקום שאין עושין למקום שעושין ואין דעתו לחזור, אסור לרדיה, וצריך לנהג כחמרי המקום שיצא משם, ולרדיה מחר כזה, ומכל מקום לדינא קמב השיד שם וכן החק יצק וכן ראיה בעוד אינה אמרוים, ודקטי כהתוספות והרא"ש וכמו שפטר המחבר בסיון תצוי (י"ג) ובסימן חקע"ד (י"א) וביורה דעה בסיון ר"ד (י"ג), ולכן הסדבר דברי הסע"ף חקע"ד חקע"ד, כשהם נצל כל פנים להלכה נקטי כותיה אפלו השיד החק יצק:

- י' וחמרי מקום נכוי, אין באחריותם שכתבו ולא קפטי מניה חמרי מקום שיצא משם אלא כדוקא אם לכקום שקבא שם יש מנהג קבוע להנה, אבל לא בעיר שאין בה מנהג קבוע, (והבנו עוד בקהלה שנהרבה ותחשבה על יד' אנשים אחרים שנהגים היו להקל באינה דבר במקומות שכאן משם, אין מחזיקים גם עתה להחמיר, אף על פי שהעיר הרבה הזאת בישובה היו נוהגין אנשיה להתקנות בדבר זה, פאחר שאנשיה כבר נתגמשו מנהג נכבד מנהגם, ובפני גמרים (י"א) כ"כ י"ג) סתפק אפלו כנשאר בה קצת, כיון שנתגמשו רבים עין שם, והצניות דעתו כנשאר בה אפלו מעוט, כל עיש דדין שם קלה עליה, הבאים לשם מחזיקים לנהג ככנהג המקום הזה, דאין שטור לקהלה, וכמו שמדבר כפר חדש שמוכא לקמיה, ואפלו הבאים להוכיח רבים ככנהג נטעלים מה להכעוט שבה, אם לא שהקהלה החדשה מתנהגת בפני עצמה ואינה מתערבת עם הקהלה הישנה בעניניה, כמו שקעזי בקהלות הגדולות שנקצאים בהם כמה קהלות שכל אחת מתנהגת כפי מנהג אבותיה מדור דור, וכן מתבאר בספר פרי חדש (ה' תצוי ר"ד) מנהג אהרן אהרן שם, ומבאר שם דקהלה שיש בה מנהג מקרי קלה, והבאים לשם נטעלים, ופוסק דבתתו שיש לה על כל פנים כל צרכי צבור כנהוג, והינינו בית הכנסת והתפילות בה בכל יום כצבור, ויש להם בודה צדק ומסנה

שינה ברורה

לחזו למקומו, דאי אין דעתו לחזור, אפלו במדבר אסור: (טו) בישוב, של (יח) וישראל, וכל שקבא לחזו החומה של אותו המקום מקרי בא בישוב: (יז) בפני המחלקת, ואפלו בעצמא, סמלאכה אי אפשר לעשות כל קך בעצמא שלא יתודע: (יח) במדבר, רצונו לומר בשדה העיר חזן לתחום שאין אנשי הישוב מצויין שם, כיון שדעתו לחזור למקום הראשון שמקליו שם: (יט) לא יעשה, זה מירי גם כן בדעתו לחזור למקומו, ועל כן לא יצא מפני חמרי מקום שיצא משם, אבל בדעתו לחזור למקומו, ועל כן לא יעלה, אין צריך להחמיר כמנהג מקומו שיצא משם, והכול להתנהג כקלי המקום שיושב ביניהם עכשיו, וכמו שמדבר מדברי המחבר לקמן סימן חקע"ד (י"א): (כ) והחמיר מקום שהיה ל"שם, ואף על פי שדעתו לחזור, מפני המחלקת, ונכזל בריש הסע"ף: (כא) ואף על פי כן לא יתראה נכוי, קאי אהיכי ונתנינו עליו חמרי המקום שיצא משם, לא יתראה נכוי, וכל זמן שלא יראה בקר לנפיקים שרוא בטל מתמת אסור לא יהיה שום מחלקת, דמימו אמרי מלאכה הוא דלית ליה (גמרא י"ג): (כב) וכן נכוי, תלשון מנהגם מאד, דהא כל הסע"ף קאי בדעתו לחזור למקומו, וכמו שכתבנו (י"ג) וי"ח, וכתבו האחרונים דקצור לשון יש כאן והטר תכת כל, והכנהגו דלאו דוקא מקום שעושין מלאכה למקום שאין עושין, והוא הדין בכל מנהג שבמקום זה נוהגין כן במקום אחר נוהגין באופן אחר: (כג) והוא שיצא יתראה נכוי, פולל בזה שני גוני: (א) היכי דמנהג מקומו להקל, ומקל צריך לחזר על כל פנים שלא יתראה בפני אנשי המקום דבר זה, ונכזל בריש הסע"ף, אלא דבזה לא הצריך לצאת במדבר כמו ברישא לענין מקום שעושין מלאכה, דשאני מלאכה דאי אפשר שלא יתודע לאנשי המקום כשיעשה בעיר, מה שאין כן בשאר מנהגים לא יתודע כשיעשה בעצמא, ועל כן לא החמיר עליו רק שלא יתראה בפני נכוי, רצונו לומר שלא יעשה בפרהסיא, (ב) היכי דמנהג מקומו להחמיר, ומחמיר, צריך לנהג גם כן שלא יתראה בפניהם שהוא מחמיר, ונכזל לענין מלאכה, אמנם היכי (יח) שאי אפשר לו שלא יגישו בו שהוא משנה ממנהגם, יש לו לנהג לקלא כמיתום אפלו שדעתו לחזור למקום שפחמירים, מפני המחלקת, ודוקא אם הדבר הזה אינו אסור מעקר הדין אלא שנהגו לאסור, אבל דבר שהוא אסור מצד הדין, (יט) אפלו אסור ורבגון, חס ותלילה לעבר מפני חשש איבה ומחלקת, ומוטב לסבל על עצמו חטאות ולא לעבר על דברי סופרים, שהעובר על דברי סופרים תיב מיתה בדי שמים: (כד) בפני המחלקת, כתבו הפוסקים, דאם מנהג אנשי מקומו להקל, יעשה כמנהגו בעצמא, ומצאוהו אנשי המקום שהוא בו עכשו, צריך להפסיק ממנהגו שלא יבירו בו, מפני המחלקת, אבל אם קצאו חלמדי חכם אין צריך להפסיק, וחלמדי חכם יודע שזה הלוי כמנהגו לא יעשה כמנהגו אפלו בפני חלמדי חכם: ה' (כה) לא יתראה נכוי, רצונו לומר (כ) אפלו אם יצעה לעשותם לצורך המועד, והא דהזכר לעיל דבמקום

שינה הדין

(ח) כון אכרס לקמן בסיון תצוי (י"ג) (יט) זה יצוי רק בשאר כנהגים, אבל לא לענין מלאכה, דשם יאמרו מלאכה הוא דלית ליה דכמה כסנני איכא כשיצא יתצ"ח ענה קשת הפרשיה ומכיה: (יט) פרי חדש (י"ג) וכן כתב הגמ"ז (י"ג) וכן כסע"ד ביורה דעה סוף סימן ק"ב בהג"ה (י"ג) ונראה לפרוש הרב"ה י"ג ס"ב פ"ח ה"ט

דא הפנתים... להפר ברבים... לעצמו דר... לא לעשות... מורות, אלא... (טו) לא... כסר טמא... אכל על... ר"ל י"ג... ליה ושא... דים (ס' ע"ה)... מה דשר... לעשות מלאכה... שטר צ"ד... שם דאם יצד... ר"ל. אם הוא... אינו יודע... עושה בפני... יורה לענינים... עבדים אר... ראשו לדי... אפלו בחת... אחר כחוב... שאין לו פה... מלאכה נכוי... ודבר האסור... שכן שפיר... י"ז. ומהר"ם... ושא ללשון... מחר קש... כתיבה ונכוי... ואפלו דברי... ואפלו דברי... ולר"ד (י"ג) מנהג ספיקו... ה' מנן אכרס... ה' דברי דברי... ל לנהג לדי... א ולא יתודע... (י"ג) אלא יצ... י"ג. ואפלו א... א לקאן לה... מ' כסנני חת... דין לא נקט... טי אותו מקום... ומירי כשיע

מנהג ברורה
ע"ז וכו'
במנהג
ה' ה'

בעזה"ש"ת

ספר

אמרי ברוך

סובב והולך בעניני "מנהג"
ובחוקותיהם לא תלכו
תוקף המנהג בהלכה

כולל:

עניני לא תתגודדו
כללי מנהגים הנוהגים בסדר היום ובמועדים

מאת

ברוך חיים סיימאן
ר"מ בישיבת רבנו יצחק אלחנן

נוא יארק • תשע"ה לפ"ק

שמתפלל אביך או אתה מחוייב להשאר להתפלל בנוסח אשכנז שהורגלת, עכ"ל. הרי דהאג"מ דן בשאלה הנ"ל שאנשים תושבי אמריקא מתפללים בנוסח אחר ממה שהתפללו אבותיהם בארצות שונות.

וע"ז השיב האג"מ וז"ל, והנה ידוע שכל אנשי פולין ואונגארן ורוסלאנד לבד מקומות הרחוקים קרים וקאווקאז וכדומה הם בני אשכנז אף החסידים ועד שנתפשטה שיטת החסידות התפללו כולם בנוסח אשכנז אך אח"כ התחילו ראשי החסידים להנהיג להתפלל בנוסח אחר באיזה שינוים ונמצא שאין להחשיב שינוי מנהג מה שהתחלת להתפלל נוסח אשכנז אף שאביך ועוד ב' וג' דורות התחילו להתפלל בנוסח החדש. שהרי אדרבה הם שינו מנהג אבותיהם ורבותינו אדירי עולם חכמי צרפת ואשכנז. ואין ידוע טעם ברור במה שהתירו לשנות נוסח הקבוע נגד הירושלמי שהביא המג"א ר"ס ס"ח. כי מה שיש אומרים שנוסח ספרד הוא נוסח כללי למי שאינו יודע שבטו עיין בחת"ס או"ח סי' ט"ז שבטל סברא זו. וכו' עכ"פ אין אנו מערערים על אלו ששינו כי ודאי היה להם טעם שרשאין לשנות בזה. אבל כשאחד רוצה לחזור ולהתפלל נוסח אשכנז שהוא נוסח אבותינו ורבותינו ודאי רשאי שהרי חוזר לקדמותו, עכ"ל.

הרי דפליג האג"מ על המהרשד"ם בתרתי. הראשון, המהרשד"ם נקט לדינא שאין בשינוי הנוסח משום אל תטוש כי אין בזה משום חשש איסור וסייג, והאג"מ פסק כדברי המג"א בשם הירושלמי שיש בזה משום אל תטוש. והשני, שהמהרשד"ם נקט שנוסח ספרד מעולה מעל שאר נוסחאות משום שהוא ברור וצח, והאג"מ נקט שנוסח אשכנז מעולה לאנשים מארצות שהתפללו כך משנים קדמוניות (ושינו לנוסח ספרד), משום שכך הוא המנהג הראשון.

בענין נוסח התפילה של אשה נשואה

74 עוד שאלה שיש לדון בנוגע לנוסח התפילה באשה שהתפללה לפני נשואיה נוסח שונה מנוסח הבעל מה דינה לאחר נישואיה. כבר הבאנו לעיל שאשה חייבת לנהוג כפי מנהגי בעלה וכמבואר בפוסקים הנ"ל. השאלה היא האם הדברים אמורים גם בנוסח התפילה, ושמעתי מהרה"ג ר' יצחק עבאדי שליט"א שאין אשה צריכה לשנות נוסח התפילה שלה כשהיא

זינו
הוא
סח

גלד
תב
לאו
ואי
קום
נהג
שר
ג"כ
דון
און
אפני

לים
לפי
קרו
תלוי
שאין

ג"מ
הוא
אבל
רותך
אותך
ספרד

נשואה, וביאר על דרך המהרשד"ם הנ"ל שכיון שנוסח התפילה אינה ענין של איסור והיתר לא אמרינן בזה שכפופה לבעל בזה, וכמו שביאר המהרשד"ם שמנהגי פ"ד דפסחים הם מנהגים של איסור שאזלינן בתר הכללים של מקום שיצא משם ומקום שהלך לשם ונוסח התפילה אין לזה שום שייכות.

ויש להוסיף עוד עפ"י המהרש"ג הנ"ל ששנוי מנהגים הוא משום המחלוקת ונוסח התפילה שייך לה בפרטיות ואינה שייכת לכלל הבית ואין זה משום מחלוקת ומבואר בשו"ת אדמת קודש (ח"ב או"ח סי' ב') שכל הטעם שהאשה הולכת אחר מנהגי הבעל הוא משום שלום בית ומבואר שכל היכא שאין זה מפריע לשלום בית יכולה האשה לנהוג כמנהג בית אביה, וכ"כ בקובץ תחומין (פרק ו) במאמרו של הרה"ג ר' חיים דוד הלוי זצ"ל. ועפ"י נראה שכן הוא בנוסח התפילה כיון שאין מפריע השלום בית אם תתפלל בנוסח בית אביה יכולה לנהוג כמנהג בית אביה.

ויעוין בספר כל נדרי להרה"ג ר' יצחק אליהו שטסמן שליט"א (פרק עז עמ' תשי"ד) שכתב ז"ל, ובשם הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] פסק לגבי אשה שנשאת לבעל שמתפלל בנוסח אחר מהנוסח שמתפללים בבית אביה, דאף שמן הדין על האשה לעבור להתפלל בנוסח הבעל, אך מ"מ אי אפשר לחייבה לעשות זאת, מאחר וכבר התרגלה להתפלל בנוסח שהיתה רגילה בו קודם, אך מ"מ תשתדל לעבור להתפלל בנוסח של הבעל בטרם יגיעו בניה לגיל חינוך לתפילה עכ"ל. [הו"ד בספר תפילה כהלכתה פרק ד' הערה ד'].

בענין שינוי בניגונים ופיוטים

16 כתב הרמ"א (או"ח סי' תרי"ט סע' א') ז"ל, ואל ישנה האדם ממנהגי העיר אפילו בניגונים או בפיוטים שאומרים שם, עכ"ל. והמקור לזה מובא בדרכי משה והוא מהמהרי"ל (הלכות תפילת שחרית יום כיפור אות י"א) שכתב בזה"ל, אמר מהר"י סג"ל אין לשנות מנהג המקום בשום ענין אפילו בניגונים שאין מורגלים שם וכו', ואמר שבאותו פעם היה הוא אומר סליחה אני אני המדבר אשר יסד רבינו אפרים לומר לתפילת מוסף, וסבר שמצוה לומר שם לכבוד רבינו אפרים המחבר אשר מנוחת כבודו שם. ואמרו

המנהיגים א
מסברתו דל
הדין שלקתו
על האיסור י
סליחה שלא
ששינה המנ
המקום, ואנ
וניגונים קבו

אולם,
דוד שליט"ו
תטוש אלא
תרי"ט ס"ק
אל תטוש י
ז בניגונים ע
ולא נקט מ
קנייבסקי ש
דנקט כדלע
ומשום הכ
והפיוטים.

ובספר
משום אל
קבוע ומדו
יש, ושונים
עיננו, לכן
שלא יהיה
חת"ס ח"ו
הוא כדי י
(כמש"כ ה
התחתונה.
מוכרת על
שכאן לא

המנהיגים אליו שאין מנהגם לומר אותה הסליחה, ולא שמע אליהם מסברתו דלעיל, לימים מתה בת הרב ביום כפור והצדיק הרב הנזכר עליו הדין שלקתה בתו על מה ששינה מנהג המקום, עכ"ל. הרי דמהרי"ל מזהיר על האיסור לשנות מנהגים ואפילו ניגונים. והביא מעשה שהוא בעצמו אמר סליחה שלא היה מורגל בקהילה זו לאומרה ולימים מתה בתו ותלה בזה ששינה המנהג, ונראה שהמהרי"ל נקט שיש איסור ממש בשינוי מנהגי המקום, ואפשר שאיסור זה שייך רק בקהילה ממש שיש לה מנהגים וניגונים קבועים ולא בסתם בית הכנסת דעלמא.

אולם, עיין בספר שבט מיהודה (סי' ה') להרה"ג ר' יהודה לביא בן דוד שליט"א שהעיר שמהפוסקים משמע שאין כאן איסור גמור משום אל תטוש אלא לא ישנה מטעמים אחרים. והעיר דמבואר במג"א (או"ח סי' תרי"ט ס"ק ז' ד"ה בניגונים) שמבלבלים דעת הקהל. הרי דאין הטעם משום אל תטוש אלא מחמת בלבול הקהל. וכן העיר מהפמ"ג אשל אברהם ס"ק ז בניגונים עיין מ"א, ויש ג"כ סוד, הרי דפמ"ג נקט משום סוד אל ישנה ולא נקט משום אל תטוש. ובספר שבט מיהודה הנ"ל הביא דברי הגר"ח קנייבסקי שליט"א שכתב וז"ל אין זה דין ולא שייך לא תטוש עכ"ל. הרי דנקט כדלעיל שבדבר כמו ניגון שאינו דין לא שייך איסור דלא תטוש, ומשום הכי מצאו הפוסקים טעמים אחרים לאיסור לשנות הניגונים והפיוטים.

ובספר שבט מיהודה הנ"ל כתב עוד לבאר הטעם שאין בשינוי ניגונים משום אל תטוש. וז"ל, והנראה, דהניגון שנקבע הוא מלכתחילה לא דבר קבוע ומדויק שנבוא ונאמר בזה ראה וקדש, דכמה חזנים וכמה נעימות יש, ושונים זה מזה מעט עד הרבה, ורוב הציבור אינם בעלי שיר כדתחזינה עיננו, לכן אין בעצמותו איסור אל תטוש, והוא כעין על דעת זה נתקן שלא יהיה מדויק בדוקא במסירתו (וכעין שכתב החת"ס לעיל [בתשובת חת"ס ח"ו סי' פו ד"ה ועוד לון] על נגינות טעמי התורה) רק איסור השינוי הוא כדי שלא לבלבל את הציבור (כמש"כ המג"א) וגם כי יש בו סוד (כמש"כ הפמ"ג ועוד), ועל כן אין לשנותו לכתחילה. וכל המשנה ידו על התחתונה. אמנם לכאורה יש נ"מ בין טעמי המג"א לפמ"ג, אם יש מנגינה מוכרת על הציבור, וכולם רגילים בה ממקומות אחרים שהתפללו בה, רק שכאן לא נהגו לעשותה דלפי המג"א י"ל דשרי לעשותה, כיון שהקהל

כולו מכיר ולא יתבלבל. אבל לפי הפמ"ג כיון דיש בה סוד, וכאן נהגו לעשותה, מיהו אשר מלאו לבו לשנותה ולבטל סודה על סמך מנגינה אחרת (גם אם לה עצמה ג"כ יש סוד, ועדות אחרות נוהגים לנגנה) ודוק, עכ"ל. הרי לפי המג"א אולי אפשר לשנות הניגון שנהוג אם הניגון החדש מוכר לציבור ממילא לא יתבלבלו. אולם לפי הפמ"ג שיש סוד לדבר אין לשנות כלל וכלל.

דברי התולדות יעקב יוסף בשינוי הניגון

ובספר הנ"ל ציין דברי התולדות יעקב יוסף למוהר"ר יעקב יוסף הכהן זצ"ל מפולנאה (פרשת כי תצא עמ' רפא במהדורה שיצא ע"י הרה"ג ר' שמעון ווייס שליט"א) שכתב לכאר הפסוק בישעיה (נ"ד-א') רני עקרה לא ילדה [שהוא הפטרה לפרשת כי תצא, ע"ש] וכתב להטיף מוסר לאלו שמדקדקים להכין הנגונים ולא שמים לב לכוונות וז"ל, והיסוד הוא המוסר השייך למתפללין בימים נוראים ששגור בפיהם לומר שגם הניגון הוא מסיני לכך אין לשנותו, ומסדר רק הניגונים קודם ימים נוראים, עכ"ל. ובפרשת קדושים (עמ' ר"צ במהדורה הנ"ל) כתב וז"ל, עוד יש לומר ונבאר פסוק (ישעיה נד-א) רני עקרה לא ילדה וגו' וכבר בארתי במקום אחר (בן פורת יוסף קי"ג ע"ג) העושה עיקר מהניגון זה אינו מוליד וכו', עכ"ל. וכתב שם בנועם לתולדות (אות שד) רני עקרה לא ילדה, הכוונה דכשהעיקר בהימים נוראים הוא רק הרני והניגון וכלי כוונה בהתפילה זה אינו מוליד ואינו עושה פירות בתפילתו, רק עליו להתאמץ שיהי' להיפוך, היינו התפילה תהא העיקר והרני וניגון יהיה טפל, (בן פורת יוסף קיג:), עכ"ל. הרי בודאי צריכים להקפיד על הנוסח ועל הניגונים ולא לשנותם, אך עלינו לדעת שעיקר התפילה הוא הכוונה, ורחמנא ליבא בעי.

ל

מנהג נ

תורה ולקרו
הושענא רב
תורה. וכן נ
אחר תפילת
התורה.

יש מג
להבין הטע
בהנהגת מנ

בספר

הלכרשטאב
ז"ל מצאנו
וכתב וז"ל
המדרש וה
שומעים. ו
וכלי זמר נ
הקדוש לסי
שיש למנה

וכן מ
זצ"ל בעל
שפקפק או

הנ"ל שנוסף על מנהג המקום יש דין של מנהג משפחה הרי זה שייך בכל מקום שילך אפילו אם אין דעתו לחזור למקומו.

קהילה שנעקרה ונתישבה במקום חדש

ומעתה, יש לברר עפ"י הנ"ל האם יש תוקף למנהגים שנהגו אבותינו שבאו לאמריקא מאירופה ועוד מקומות. במבט ראשון נראה עפ"י הסוגיא דפסחים בריש מקום שנהגו שאם פלוני הלך מעיר להעיר ואין דעתו לחזור שפקע ממנו מנהג העיר ממנה בא. מבחינה זו לא יחול המנהגים שנהגו מכבר כשבאו למקום חדש ואין דעתם לחזור. אולם, מצינו בפוסקים שאם כל הקהל נעקר ממקום למקום שיש להם המנהגים שהיו להם מכבר, עיין בספר משא מלך לרבי יוסף אבן עזרא (נו:-נח. נעילת שערים במנהגי האיסור חקירה הי"א) וז"ל, ומיהו מתוך דברי מורי הרשד"ם שכתב בח"א סי' מב למדתי חילוק והוא, שאם באו קהל אחד ביחד כיון שכל קהל וקהל חשוב כעיר בפני עצמה בענין המנהגים והקבלות דאמרינן קהל אשכנזים לעצמן והספרדים לעצמן הוי כעיר בפני עצמה. ואם ירצו לנהוג כמנהג שלהם הרשות בידם אבל אם באו אחד אחד לא עכ"ל.

ונראה שכיון שהקהל נעקר ממקום הראשון ועכשיו הוא במקום חדש הרי הוא חייב לנהוג כמו שהיה במקום הראשון שהרי הם אותה הקהילה בכל מקום שהם. ומה שכתב בעל משא מלך "ואם ירצו וכו' הרשות בידם", אין הכוונה שזה רק רשות לשמור על מנהגיהם שהרי הם אותה הקהילה של קודם, אלא הכוונה כדברי המהרשד"ם (שם) שאם יש עוד קהילה באותה העיר אין בזה משום לא תתגודדו להרשות לקהילה החדשה לנהוג כמו מנהגיו הקדומים כיון שכל אחד קהילה בפני עצמה הרי היא נחשבת כעיר בפני עצמה.

ועיין בזה גם בפרי חדש (סי' תצו ס"ק יט) שכתב וז"ל, צריך לעיין בדין בני עיר אותם שנתגרשו וקבעו דירתן במקום אחר שיש בהם קולות וחומרות משונות ממנהג שלהם איך יתנהגו המגורשין אם כמנהג מקומם או כמנהג בני המקום שקבעו דירתם שם וכריש הפועלים (ב"מ דף פג:): אהא דאמר ריש לקיש פועל בכניסתו משלו פרכינן ולחזי היכי נהיגי, בעיר חדשה. ונחזי מהיכא קאתו, בלקוטאי. וכתבו הרשב"א והר"ן דפרכינן ונחזי מהיכא קאתו כלומר וינהגו כמנהג אותו מקום שבאו משם, שמעינן דכל

עיר חדשה אם נודע רוב אנשיה מהיכן באו הכל כמנהג אותו מקום שבאו משם, עכ"ל. וטעמא דהויא עיר חדשה וכו' ולדידי אין דבריהם קיימים אלא כשבאו ונעשו קהל אחרת בקושטא דהשתא אכתי הם חייבים בתקנותיהם הקדומות בכל קהל יש לו דין עיר וכמו שכתב הרא"ם (ח"א סי' י"ג) עכ"ל.

הרי דקהילה שנעקרה ושוב התישבה במקום חדש חלו בה כל המנהגים מקדמת דנא. אולם כל זה היכא שהקהילה נעקרה ונתישבה בתור ציבור. אולם באמריקא יש הרבה אנשים שהם רוב רובם של יהודים שבאו לאמריקא מארצות אחרות ולא התישבו בתור ציבור אלא בתור יחידים וכי האי גוונא לא שייך דין הפוסקים הנ"ל של חומרי מקום שיצא משם. L

7 ← דין בתי כנסיות דידן בנוגע לקביעת מנהגים

← ומה שיש לנו לעיין הוא, אם בתי כנסיות דידן יש להם דין קהילה לקבוע מנהגים על פיהם. כלומר שאם פלוני שייך לבית כנסת אשכנזי ומשלם דמי חבר לאותה בית כנסת, האם חייב ללכת בתר מנהג אותה בית הכנסת ולנהוג כל מנהגי אשכנז, ושמעתי מהרה"ג ר' יצחק עבאדי שליט"א ← שהמושג של 'קהילות' שדברו הפוסקים אינו שייך כ"כ בבית כנסת באמריקא אלא היו שייכים באירופה. וכן שמעתי מהרה"ג ר' חיים קלמן ← גוטמאן שליט"א שרוב בתי כנסיות שלנו שהם מקומות לתפילה אין להם דין קהילה כדי לחייב מנהגי אשכנז בכל חלקי החיים רק בגלל שמתפלל שם, שהרי הם רק מקומות תפילה, וקהילה הכוונה שהיא מקום שיש להם בית כנסת, מקוה ושחיטה וכו', וכן מבואר בביאור הלכה (או"ח סי' תסח ד"ה וחמרי) וז"ל, כמו שמצוי בקהילות הגדולות שנמצאים בהם כמה חבורות שכל אחת מתנהגת כפי מנהג אבותיה מדור דור, וכן מבאר בספר פרי חדש (סי' תצו דיני מנהגי איסור אות יט) ומבואר שם דקהלה שיש בה מנין מקרי קהלה. והבאים לשם נטפלים, ופשוט דכונתו שיש לה על כל פנים כל צרכי ציבור כנהוג, דהיינו בית הכנסת ומתפללים בה בכל יום בצבור. ויש להם מורה צדק ומקוה וכדומה כנהוג בכל קהלות ישראל, דאי לאו הרי גם הוא בעצמה נטפלת להעיירות הסמוכות לה כנהוג וכו', עכ"ל.

נמצא שמ עליו כל מנהגי

אולם, ראי במאמרו של הו באמריקא אע"י בית הכנסת בא שכני אומניות (יב) וז"ל, אשר על ערים, אולי (כולל ישיבות בין עיר לאומנו מוגדרת כקבו שמתלכדות מס זה הן בחינת נ קטניהם לשמור והסכמה וקנין. מתפלל שם בק כאילו קיבל קנ בחיוב המנהג | מכספו או להת מחויב בהם עפ מחויב. וכדין בי שתשלומי המס אמנם לענ" עצמו כל מנהג שאחרים יכולים מהיכי תיתי לוג עצמו כל מנהגי בבית כנסת.

נמצא שמי שמתפלל בבית כנסת אשכנזי אינו מחוייב משום זה לקבל עליו כל מנהגי אשכנז כי בית כנסת רגיל אינה קהילה רק מקום לתפילה. L

בית כנסת בתור הסכמת בני אומניות

7c אולם, ראיתי בקובץ בית יצחק (ישיבת רבינו יצחק אלחנן - תשמ"ח) במאמרו של הרה"ג ר' נחום לאם שליט"א שכתב לחדש שבתי כנסיות רידן באמריקא אע"פ שאין להם דין עיר וקהילה, אפשר שהמשלם להיות חבר בית הכנסת באופן רשמי יכול לקבל עליו מנהגים אלו בתור הסכמה כדרך שבני אומניות עושים הסכמות להדדי (עיין ב"ב ט. תוספתא ב"מ פי"א, יב) וז"ל, אשר על כן הנני להציע שמכיון שבארצות הברית לא יתכן לדבר על ערים, אולי תוקף מנהגינו היום בא ע"י בתי כנסיות ובתי מדרשות (כולל ישיבות וחצרות האדמור"ם וכו'). ומכח בני אומנות, שהרי ההבדל בין עיר לאומנות הוא שעיר מוגדרת כמקום ואילו אומנות הוא לפי טבעה מוגדרת כקבוצה התנדבותית וכו'. והקהילות היהודיות באמריקה שמתלכדות מסביב לבתי כנסיות ובתי מדרש וכו' תחת ערים וכפרים לפי זה הן בחינת בני אומניות שאינם יכולים להכריח את הבאים אחריהם או קטניהם לשמור את תקנותיהם, ודרך מסירת מנהגיהם הוא בתור יחידים והסכמה וקנין. דהיינו כשאדם משלם את מס החברים לתמיכת המוסד או מתפלל שם בקביעות או מתחיל להתנהג במנהג ממנהגי הקבוצה, הרי זה כאילו קיבל קנין והסכים להתנהג כך מכאן ולהבא, וכך הרי הוא נתפס בחיוב המנהג והוא ובכל מכלול המנהגים. וא"כ לאחר שהתחיל לשלם מכספו או להתפלל וללמוד שם בקביעות או לשמור את מנהגיו הרי הוא מחוייב בהם עפ"י דין, אבל לפי"ז אם אמנם לא רצה לקבלם על עצמו אינו מחוייב. וכדין בעל אומנות שלא הסכים וכו' עכ"ל. הרי מבואר מתוך דבריו שתשלומי המס לבית כנסת יכול לייצר חיוב על פי דין לקיים המנהגים.

אמנם לענ"ד צ"ע, חדא, מאן לימא שהמתפלל בבית כנסת לוקח על עצמו כל מנהג בית הכנסת הרי המתפלל רק מחוייב לנהוג כמותם בדברים שאחרים יכולים לראות ולשמוע וכמו שמבואר באג"מ (או"ח ד-לד). ועוד, מהיכי תיתי לומר שאם אדם חבר בבית כנסת בנוסח אשכנז שלוקח על עצמו כל מנהגי אשכנז לגבי פסח ונדה ועוד, מה שאינו נוגע להתנהגות בבית כנסת. L

74

ביאור שיטת המהרי"ט בנוגע לחומרי מקום שיצא משם

אולם, נראה שיש לבאר הטעם שבני אשכנז ובני ספרד ממשיכים במנהגיהם באמריקא אע"פ ששינו מקומם ואין דעתם לחזור. עיין בפרי חדש (או"ח סי' תסח) וז"ל, כתב בספר כנסת הגדולה (הגהות הטור) בשם רבו מהרי"ט ז"ל [עי"ש שכתב שבתשובת כתב יד] דלא פקעי מיניה חומרי מקום שיצא משם עד שיוקבע בעיר שנוהגין בה היתר אבל לא בעיר שאין בה מנהג קבוע. וכן מובא פסק זה בשו"ע הרב (סי' תסח סע' טו) וז"ל, וכל זה כשבא להעיר שיש בה מנהג קבוע להקל אבל אם אין בה מנהג קבוע להקל אף שאין בה גם כן מנהג קבוע להחמיר אף אם דעתו להשתקע בה לעולם לא נפקעו ממנו חומרי המקום שיצא משם עד שיהא נקבע בעיר מנהג קבוע להקל, עכ"ל.

וביאר ספר טל אמרתי (עמ' קנג) להרה"ג ר' טל דואר שליט"א הטעם שהמנהגים של המקום הישן נשארים עד שיקבל מנהגים חדשים בזה"ל, והטעם הוא כיון שיש במקום החדש מנהגים אחרים הרי שהם מפקיעים את מנהגיו הקודמים. אבל אם אין מנהג ברור לקולא בעיר שהלך אליה אין מה שיפקיע מנהגו הקודם. וראיה לדבר הוא שההולך ממקום למקום ואין דעתו לחזור אפ"ה לא פקעו ממנו חומרי מקום שיצא ממנו עד שיגיע למקום שהלך אליו ויחול עליו דין מקומו החדש. (ר"ן פסחים יז: בדפי הרי"ף ד"ה ונמצינו, עפ"י גמ' חולין יח:) אבל בדרך חייב בכל חומרי מקום שיצא משם ואע"פ שברור שלא יחזור למקומו, ומוכח דבעינן דוקא מנהג אחר שיפקיע את מנהג מקומו הקודם עכ"ל.

עפ"י הנ"ל נראה לומר דאלו מבני אשכנז ובני ספרד שהיו בני קהלות במקומן שבאו לאמריקא והרבה מהם אינם חלק מקהילה באמריקא וכמו שמבואר לעיל שבית כנסת סתם אין עליו דין קהילה צריך לנהוג כפי המנהג הקודם, שהרי לפי המהרי"ט רק אם יש מנהג חדש נפקע המנהג הישן. ומנהג חדש רק בא אם פלוני הוא חבר לקהילה במקום שבה נתישב עכשיו, ולפ"ז למשל בני אשכנז שהונהגו שלא לאכול קטניות בפסח צריכים להמשיך במנהג זה שהרי בכואם לאמריקא רוב רובם אינם חלק מקהילה חדשה וממילא נשארו מחויבים להמשיך במנהגם כמקדם, וכן אלו שבאו מאירופה ונהגו להמתין ר' שעות בין בשר לחלב צריכים לנהוג כן באמריקא אם אין הם חלק מקהילה חדשה שנוהגת אחרת.

L

ועיין עו
זה מקום ש
בירושלים ש
חומרי מקום
באשקלון וכ

בי

במאמר
שאם ננקוט
כתורת מנהג
למקום אחר
לקיים הנהגו
אפילו במדינ

הנה דעו
שלפי שיטה
להמשיך הלז
שגם אם לא
במנהג זה כ
או ג' דורות
זמן.

ואחרי נ
יב) שדן בש
ובעודם בחו
וקטניות בפכ
בוה, והם מ
להקל בדברי

76 ועיין עוד בספר טל אמרתי הנ"ל (עמ' קנב) אות כג שכתב וז"ל, ולפי זה מקום שנהגו שלא לאכול אורז בפסח כגון בערי מרוקו ונתיישבו בירושלים שהוא מקום שחלקם מחמירים וחלקם מקילים לא נפקעו ממנו חומרי מקום שיצא משם ואין להקל כנ"ל. וכ"ש כשנתיישבו בערים חדשות באשקלון וכדומה, עכ"ל. L

77 ביאור מנהגי אירופה באמריקא עפי"ד הפרי תואר כמאמר הנ"ל בקובץ בית יצחק העיר גם הרה"ג ר' נחום לאם שליט"א שאם ננקוט שיש מושג של מנהג משפחה ומנהגי אירופה וכדומה הם בתורת מנהג משפחה, אז אין הבדל אם יחיד מהמשפחה עקר דירתו והלך למקום אחר אפילו בתורת יחיד. וביאר דעפי"ז מובן ג"כ הטעם שיש חיוב לקיים הנהגת האבות באיסור קטניות והמתנת שש שעות בין בשר לחלב אפילו במדינה אחרת.

הנה דעה זו הבאנו לעיל בשם הפרי תואר (יו"ד סי' ט), ולעיל הבאנו שלפי שיטה זו רק יש חיוב לקיים המנהג אם האבות בקשו מבניהם להמשיך הלאה במנהג זה. אולם יש להוסיף עוד שהפרי תואר (שם) כתב שגם אם לא בקשו בפירוש אלא מוכחא מילתא דרצו האבות להתמיד במנהג זה כגון היכא שקבלו עליהם הרבה בני אדם או אם היה נהוג ב' או ג' דורות בודאי צריך לפי שיטה זו להמשיך במנהג זה בכל מקום ובכל זמן. L

בענין משפחות שעלו לארץ ישראל בנוגע למנהגייהם שנהגו בחו"ל

ואחרי כל זאת יעויין בענין כל הנ"ל בשו"ת יחזה דעת (חלק א סי' יב) שדן בשאלה זו וז"ל, משפחות שעלו מחוץ לארץ ובאו לארץ ישראל. ובעודם בחו"ל נהגו בכמה חומרות בדיני פסח, כגון שלא לאכול אורז וקטניות בפסח, ושלא להשתמש בכלי זכוכית של חמץ בימי הפסח. וכיוצא בזה, והם ממשיכים במנהגים אלה גם בארץ ישראל. האם בניהם רשאים להקל בדברים אלה כדעת מרן וגאוני ספרד, וכמנהג ארץ ישראל, או עליהם